

Eindevaluatie

Nota Weidevogels

2014 - 2020

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	12
2. Inhoud en verantwoording	13
3. Samenvatting provinciaal beleid 2014 - 2020	15
4. Ontwikkeling weidevogelstand	17
5. Inspanningen	31
6. Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid	46
7. Analyse, conclusies en aanbevelingen	50
Bijlage 1 – Uitleg begrippen	59
Bijlage 2 – Fryslân Greidefûgellân	62
Bijlage 3 – Overzicht mogelijkheden predatiebeheer	64
Bijlage 4 – Aanpassing beheerpakketten	66
Bijlage 5 – Natuurinclusieve landbouw, achtergrond	69

Colofon

Dit is een publicatie van:

Provincie Fryslân
Bezoekadres: Tweebaksmarkt 52
Postadres: Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden
Internet: www.fryslan.nl
E-mail: provincie@fryslan.frl

Samenstelling en redactie:
Opgave Biodiversiteit, landschap en water
Helene de Jong

(Eind)redactie en opmaak:
Terwisscha & Wagenaar
© provincie Fryslân, januari 2021

Samenvatting

Weidevogels horen bij het Friese platteland. Ze vormen een wezenlijk onderdeel van de beleving van het Friese landschap en de Friese cultuur. De afgelopen decennia neemt het aantal weidevogels - en in het bijzonder het aantal grutto's, Kieviten en scholeksters - echter even geleidelijk als inmiddels zorgwekkend af. Telde Fryslân in 1990 nog circa 30.000 broedparen van de grutto, anno 2020 zijn dat er slechts 6700.

Genoemde achteruitgang laat zich verklaren door verschillende omgevingsfactoren, waaronder de verstedelijking, de ruilverkaveling, de intensivering van de landbouw, verlaagde waterpeilen, het gebrek aan natte, bloemrijke en voedselrijke weilanden, het gebruik van bestrijdingsmiddelen, het verlies aan geschikte open gebieden en de toegenomen predatiedruk. De overlevings- en voortplantingskansen van weidevogels komen daarmee steeds meer onder druk te staan.

De provincie Fryslân voert, in nauwe samenwerking met alle betrokkenen, sinds 2014 beleid¹ uit om de weidevogels te beschermen en de neerwaartse spiraal om te buigen naar een opwaartse trend. Met deze in 2020 uitgevoerde evaluatie maken we inzichtelijk wat er de afgelopen zes jaar is gedaan en gepresteerd. De evaluatie kwam tot stand in samenwerking met de belangrijkste stakeholders, verenigd in het Olterterpoverleg.

Doelen en uitgangspunten provinciaal beleid 2014-2020

- ↳ Realiseren van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân. De grutto fungeert daarbij als gidssoort. Concreet richten we ons op 10.000 gruttobroedparen in Fryslân in 2020.
- ↳ Stimuleren dat er gedurende de beleidsperiode in Fryslân circa 40.000 hectare wordt ingericht en beheerd als weidevogelkerngebied.
- ↳ De bescherming van weidevogels past in een rendabele agrarische bedrijfsvoering en draagt

bij aan de kwaliteiten en belevingswaarde van het Friese landschap.

- ↳ Randvoorwaarde voor succesvol beleid is een breed maatschappelijk draagvlak, met name bij boeren- en natuurorganisaties.

Om genoemde doelen te realiseren, stond een gebiedsgerichte benadering centraal waarbij de inspanningen vooral gericht werden op die gebieden - weidevogelkansgebieden - met de meest gunstige condities. De getroffen maatregelen richtten zich met name op agrarisch natuurbeheer, optimalisatie van de inrichting, vrijwillige weidevogelbescherming, predatiebeheer, compensatie bij noodzakelijke ingrepen, educatie, voorlichting, onderzoek, monitoring en vrijwillige kavelruil.

1 Nota Weidevogels 2014-2020. Provincie Fryslân, 2014

Onderbouwing

De cijfermatige onderbouwing van deze evaluatie is gebaseerd op de trendanalyse van Altenburg & Wymenga (november 2020) waarin gegevens van Sovon, Bond Friese VogelWachten (BFVW) en de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) zijn verwerkt. Bij de conclusies en aanbevelingen (H7) is tevens gekeken naar de recent verschenen petitie 'Fryslân Greidefûgellân' en het 'Aanvalsplan Grutto'.

Oppervlakte weidevogelbeheer

De Nota Weidevogels 2014 - 2020 ging er vanuit dat er 40.000 hectare weidevogelkerngebied nodig is om het doel van 10.000 broedparen grutto's te halen. In 2020 is er zo'n 26.500 hectare weidevogelkerngebied beschikbaar, waarvan 18.500 hectare in agrarisch natuurbeheer en een kleine 8000 hectare als reservaat.

De verwachting is dat het aantal hectare weidevogelkerngebied de komende jaren niet zal toenemen. Het

beschikbare budget uit het Natuurpact is daarbij de beperkende factor. Doordat er meer wordt ingezet op zwaar beheer, en de vergoedingen voor weidevogelbeheer zijn gestegen, is het aantal hectares weidevogelbeheer ingedikt.

Kwaliteit beheer binnen weidevogelkerngebieden

Om de kwaliteit van het gerealiseerde beheer te kunnen bepalen, is het beheer vergeleken met de criteria voor weidevogelbeheer uit de Nota Weidevogels. Voor het agrarisch natuurbeheer en het reguliere natuurbeheer zijn daarvoor afzonderlijke analyses uitgevoerd.

Het overzicht betreft alleen het beheerde oppervlak, dus het voor weidevogels beste deel van het gebied. Daarbuiten broeden echter ook vogels. We bevelen aan dat de collectieven deze analyse, in kader van de evaluatie ANLb, alsnog samen met de natuurbeheerders uitvoeren op het niveau van de weidevogelkerngebieden als geheel.

Onderdeel	Instapeis per 100 ha.	Streefdoel per 100 ha.	Gerealiseerd beheer Collectieven % ANLb 2019	Gerealiseerd beheer natuurbeheerders binnen weidevogelkansgebied
Waterpeil (HWP) en plas-dras	20% HWP gedurende het broedseizoen Veen: 20-25 cm-mv Klei op veen 20-35 cm-mv Klei: 20-40 cm-mv of greppelplas-dras 0,5 ha plas-dras per 100 ha beheer, kuikenland aangrenzend	In de overige 80% HWP gedurende het broedseizoen Veen: 25-35 cm-mv Klei op veen 35-60 cm-mv Klei: 50-75 cm-mv 1 ha plas-dras per 100 ha beheer, alle kuikenland aangrenzend	Gem: 7,3%* Varieert tussen de 1,2 en 17,2% # 0.85 ha plas-dras per 100 ha aanwezig*	100%
Oppervlakte en ruimtelijke samenhang kuikenland	1,4 ha. kuikenland per gruttobroedpaar Waarvan minimaal 0.7 ha kruidenrijk	1,4 ha. kuikenland per gruttobroedpaar Waarvan minimaal 1 ha kruidenrijk	51% beheer kuikenland 3,24 ha. kuikenland per grutto bp; op basis van wegingsfactoren 14,3 % beheer kruidenrijk 0,78 ha kruidenrijk per grutto bp op basis van wegingsfactor	90% beheer kuikenland
Extensief weiden	Pollige korte vegetatie op tenminste 1/3 van de percelen aanwezig	Pollige korte vegetatie op tenminste 1/3 van de percelen aanwezig	2% beheer op basis van pakket extensief weiden en voorweiden.	50%
Totaal ha. beheer 2019			17.548 ha. totaal 11.258 ha. excl. legsel-beheer	7800 ha waarvan 5245 ha vochtig weidevogelgrasland Overig beheer waar weidevogel voorkomen 10.212 ha
Totaal grutto broedparen 2019 (excl. de gebieden zonder beheer)			4696	1811

Uit het overzicht blijkt dat binnen het agrarisch natuur- en landschapsbeheer de instapeisen voor hoog waterpeil en extensief weiden de afgelopen zes jaar niet zijn gehaald. Wel wordt voldaan aan de instapeis voor plas-dras, kuikenland en het aandeel kruidenrijk grasland. Er is hierbij niet gekeken naar de beschikbaarheid in ruimte en tijd.

Alleen voor het aandeel kuikenland is ook het streefdoel binnen het agrarisch natuur- en landschapsbeheer behaald. Binnen het natuurbeheer zijn alle streefdoelen behaald.

Aantalsontwikkelingen

Op basis van de gegevens van de BFWV is in de Nota Weidevogels 2014 – 2020 het realiseren van 10.000

broedparen grutto's in 2020 opgenomen. Uit dezelfde tellingen blijkt dat dit aantal in Fryslân niet wordt gehaald:

- 2014: 8205 broedparen grutto's
- 2015: 7761 broedparen grutto's
- 2016: 7447 broedparen grutto's
- 2017: 7500 broedparen grutto's
- 2018: 7000 broedparen grutto's
- 2019: 7000 broedparen grutto's
- 2020: circa 6700 broedparen grutto's

Deze aantallen hebben betrekking op gemiddeld 130.000 hectare waarop de BFWV gegevens verzamelt.

Populatietrends

Het vergelijken van de provinciale en landelijke populatietrends geeft een indicatie van de uitwerking van het provinciale beleid. Dit is gedaan voor acht weidevogelsoorten: tureluur, scholekster, kievit, grutto, graspieper, slobend, veldleeuwerik en gele kwikstaart.

Drie van de acht onderzochte soorten in Fryslân gaan er de afgelopen acht jaar op achteruit. We hebben het dan over grutto, kievit en scholekster. Eén soort, slobend, blijft redelijk stabiel en van vier soorten (tureluur, veldleeuwerik, graspieper, gele kwikstaart) neemt de populatie licht toe. Het beleid heeft de verdere afname van grutto, kievit en scholekster niet kunnen keren. De trend in de beheersgebieden (ANLb en reservaten) is wel minder negatief dan op het gangbare boerenland.

Uitgaande van de gegevens is de gruttopopulatie in Fryslân de afgelopen 24 jaar met 60% gedaald, die van de kievit met 40%, die van de scholekster met 50%, die van de tureluur met 30%, die van de slobend met 37% en die van veldleeuwerik met 9%. De populatie graspiepers is na 24 jaar ongeveer gelijk gebleven en het aantal gele kwikstaarten is zelfs met 5% toegenomen.

Kijken we puur naar het gangbaar boerenland (zonder weidevogelbeheer) dan laten tellingen volgens het Weidevogelmeetnet zien dat het aantal broedparen van alle vier de steltlopers jaarlijks tussen de 10 en 15% afneemt.

Grutto en kievit nemen bij ANLb ook af, maar met 3-4% per jaar veel minder dan op het gangbare boerenland. In de reservaten is de achteruitgang van de grutto 2% per jaar, van de kievit 1% per jaar. De tureluur is bij zowel ANLb als in de reservaten de laatste 12 jaar min of meer stabiel. De scholekster is bij het ANLb stabiel en neemt in de reservaten met 2% af per jaar.

Kuikenoverleving

In vijf van de vijftien onderzochte gebieden (fig. 3.6) met agrarisch weidevogelbeheer (ANLb) ligt de BTS-score¹ (jongerenproductie) in de periode 2017-2020 van de vier steltlopers gemiddeld boven de kritische grens voor een stabiele populatie van 65%. In vijf gebieden ligt die er vlakbij (60-65%) en in de resterende vijf er ruim onder.

Demografisch onderzoek naar de grutto van de RUG in SW-Fryslân liet ook zien dat de jongenproductie in het onderzoeksgebied in de periode 2015-2018 te laag was om de populatie op peil te houden. Mogelijke oorzaak is dat de conditie van de gruttokuikens in SW-Fryslân de laatste jaren beneden peil is. Een slechte conditie leidt tot een lagere overlevingskans en grotere kans op predatie.

Effecten beleid

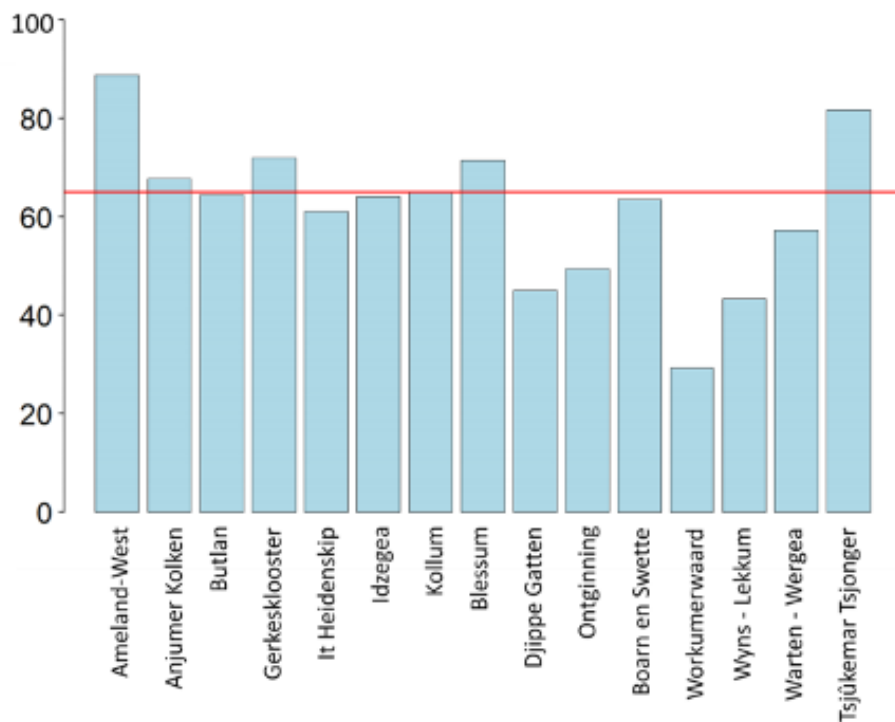
Het belangrijkste beleidsinstrument is het gesubsidieerde beheer in de weidevogelkerngebieden (ANLb-gebieden en reservaten). De effecten van het beleid kunnen daarom vooral afgemeten worden aan de weidevogeltrends in beheerde gebieden vergeleken met trends op gangbaar boerenland, zonder bescherming.

Vijf van de acht onderzochte soorten laten bij beheer (ANLb en/of reservaat) een betere trend zien dan op gangbaar boerenland (zie fig. 4.1). In die zin is het provinciaal beleid succesvol. Bij grutto, kievit en scholekster heeft het provinciaal beleid echter geen halt kunnen toeroepen aan de verdere afname.

Zicht op herstel

De evaluatie laat zien dat er sprake is van een voorzichtig herstel voor enkele soorten. Voor de voor Fryslân zo belangrijke steltlopers grutto, kievit en scholekster geldt dat echter niet. Duidelijk is dat herstel van deze soorten zonder verregaande maatregelen niet gaat lukken. Denk bij maatregelen aan het vergro-

1 BTS, Bruto Territoriaal Succes. BTS is het aantal alarmerende ouderparen weidevogels op het moment dat de meeste jongen van een weidevogelsoort vliegvlug worden (in de 'fladderweek'), als percentage van het totaal aantal aanwezige broedparen. Het BTS is een grove indicatie van de jongenproductie in een bepaald gebied en daarmee van de kwaliteit van het gebied als opgroeigebied voor de jongen.

Figuur 3.6 Gemiddelde BTS-scores van de Grutto per jaar in 15 gebieden met agrarisch weidevogelbeheer over 2017-2020. *n* is het aantal gebieden per jaar. De verschillen tussen de jaren zijn niet statistisch significant. De rode lijn geeft de kritische waarde aan (65%) waar de jongenproductie boven moet zitten voor een stabiele populatie.

Tabel 4.1. Samenvattend overzicht van effect ANLb en/of reservaatbeheer (beheer) op de provinciale trends van 8 soorten weidevogels.. + betekent een betere (of minder slechte) trend bij beheer dan op boerenland zonder beheer, 0 betekent geen verschil, - betekent een slechtere (of minder positieve) trend bij beheer dan op boerenland zonder beheer. Soorten met een ! doen het in Fryslân beter dan landelijk

Soort	Provinciale trend 2008-2020	Effect beheer t.o.v. geen beheer
Scholekster	matige afname	+
Kievit	matige afname	+
Grutto	matige afname	+
Jongenproductie Grutto		0
Tureluur	matige toename !	+
Slobeend	stabiel	0
Veldleeuwerik	matige toename !	+?
Graspieper	matige toename	+?
Gele Kwikstaart	matige toename	+

ten en verbinden van het areaal, het verzwaren van het beheer, optimaliseren van de inrichting, versterken van het predatiebeheer, naleven van de zorgplicht en de transitie naar natuurinclusieve landbouw.

Aanbevelingen

Naast de algemene aanbeveling om vooral de inspanningen uit de Nota Weidevogels 2014-2020 - met extra aandacht voor de kuikenoverleving en predatiebeheer - voort te zetten, wordt aanbevolen om onder andere extra in te zetten op de volgende punten:

Biotoop

- ↳ Verder werken, en nog beter samenwerken, aan de kwaliteitsverbetering van de weidevogelbiotoop binnen de weidevogelkerngebieden en (nog) meer dan tot dusver werken aan de verbetering van het opgroeihabitat en de voedselvoorziening van kuikens.

Beheer

- ↳ Streef naar voldoende kuikenland gedurende het gehele broedseizoen, tot in juli, als onderdeel van mozaïekbeheer.
- ↳ Vergroot de flexibiliteit en effectiviteit van beheerpakketten ANLb, inclusief duurzame langjarige beheerscontracten en hogere beheersvergoedingen.
- ↳ Creëer robuuste weidevogelkerngebieden van ten minste 1.000 hectare met minimaal 300 hectare kruidenrijk grasland met verhoogd waterpeil in ruimtelijk aaneengesloten beheer, met daaromheen agrarisch weidevogelbeheer volgens de best beschikbare praktijk.
- ↳ Vergroot het oppervlakte beheer en richt het

beheer ook specifiek op scholekster en Kievit.

- ↳ Ontwikkel grondinstrumenten voor het duurzaam behoud van de weidevogelkerngebieden.

Bescherming

- ↳ Werk tegelijk aan een breed draagvlak voor weidevogelbescherming, ook buiten de weidevogelkerngebieden.
- ↳ Behoud weidevogels in het gangbare boerenland door vergroening van de melkveehouderij, via GLB, omslag naar natuurinclusief boeren, verankering zorgplicht en vrijwillige weidevogelbescherming.
- ↳ Pas de hectarevergoeding voor weidevogelcompensatie aan conform de uitgangspunten van het Aanvalsplan Grutto. Onderzoek de effectiviteit van afgesloten weidevogelcompensatie in 2022.

Predatie

- ↳ Stimuleer, naast verbetering van de broedhabitat, effectief predatiebeheer om de jongenproductie van de steltloperweidevogels te verbeteren en zet maximaal in op samenwerking bij predatiebeheer. Benut alle toegestane middelen en wettelijke mogelijkheden binnen de eigen bevoegdheid van de provincie.
- ↳ Doe onderzoek naar de verslechterde overleving van volwassen grutto's. Als predatie op het nest een belangrijke oorzaak is, is het aannemelijk dat een verslechtering ook speelt bij de andere steltlopers.

Monitoring

- ↳ Richt de monitoring meer op kuikenoverleving en rekruterings in de populatie.

Verdienmodellen

- ↳ Ontwikkel grondinstrumenten en verdienmodellen voor het duurzaam behoud van de weidevogelkerngebieden en -parels.
- ↳ Zorg samen met het Rijk voor voldoende financiële middelen.
- ↳ Verbind beleidsopgaven op o.a. het terrein van veenweide, NIL, klimaat, stikstof, natuur, biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid.

1. Inleiding

Weidevogels horen bij het Friese platteland. Ze vormen een wezenlijk onderdeel van de beleving van het Friese landschap en de Friese cultuur. Ze dragen bij aan het geluksgevoel van haar inwoners en de aantrekkelijkheid en diversiteit van het landschap. Bovendien geven ze een indicatie van hoe het met de bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit in het landelijk gebied is gesteld.

De afgelopen decennia neemt het aantal weidevogels, en in het bijzonder het aantal grutto's, Kieviten en scholekster, echter even geleidelijk als inmiddels zorgwekkend af. Telde Fryslân in 1990 bijvoorbeeld nog 30.000 grutto broedparen, anno 2020 zijn dat er nog slechts zo'n 6700.

De achteruitgang in het aantal weidevogels laat zich verklaren door verschillende omgevingsfactoren, waaronder de verstedelijking, de ruilverkaveling, de intensivering van de landbouw, kunstmatig laag gehouden waterpeilen, het verlies aan natte en bloemrijke weilanden, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, het verlies van geschikte gebieden en de toename van predatie. Maar ook externe factoren als klimaatverandering, en dan vooral droge voorjaren, en hindernissen die ze tijdens hun overwintering en trektocht tegenkomen zorgen ervoor dat de overlevings- en voortplantingskansen van weidevogels steeds meer onder druk komen te staan.

Gelukkig zijn we ons er al langer, en ook steeds meer, van bewust dat er extra inspanningen nodig zijn om de neerwaartse spiraal om te buigen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en door verschillende betrokkenen, waaronder natuur-, landschap- en vogelbeschermers, individuele agrariërs, gebiedscollectieven, jagers, groene organisaties en burgerinitiatieven als Kening.

Als provincie Fryslân voeren we, in nauwe samenwerking met alle betrokkenen, beleid uit om de weidevogels in onze provincie te beschermen. Daarbij willen we de neerwaartse spiraal ombuigen naar een opwaartse

trend. De enthousiaste inzet van eerder genoemde partijen, vrijwilligers en ook professionals is daarbij onontbeerlijk.

Met deze evaluatie van ons beleid¹ maken we inzichtelijk wat er de afgelopen zes jaar gedaan is om de negatieve spiraal om te buigen en wat de resultaten daarvan zijn. Ook trekken we daaruit - en uit inspirerende provinciale en landelijke bijdragen als Fryslân Greidefûgellân en Aanvalsplan Grutto - een aantal conclusies en aanbevelingen voor de komende beleidsperiode. Daarbij zullen we in de uitvoering, waar mogelijk, aansluiten op in het verlengde liggende opgaven op het gebied van biodiversiteit, natuurinclusieve landbouw, natuur, klimaat, stikstof, veenweide en bodemvruchtbaarheid.

Deze evaluatie kwam tot stand in nauwe samenwerking met de belangrijkste stakeholders, verenigd in het Olterterpoverleg. Qua cijfermatige onderbouwing is hij grotendeels gebaseerd op de trendanalyse van Altenburg & Wymenga (nov. 2020) waarin gegevens van Sovon, Bond Friese VogelWachten (BFVW) en de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) zijn verwerkt.

Als werkgroep verwachten we hiermee een gedegen aanzet te geven tot de vorming van nieuw beleid en de noodzakelijke vervolgstappen in de komende beleidsperiode (2021 - 2030).

Namens de provincie,
Douwe Hoogland (gedeputeerde provincie Fryslân)

in overleg en afstemming met de werkgroep Weidevogels van het Olterterpoverleg,

Inge van der Zee (Bond Friese VogelWachten)

Jitze Peenstra (Kollektivenberied Fryslân)

Chris Bakker (It Fryske Gea)

Sape Dijkstra (Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging)

1 Nota Weidevogels 2014 - 2020. Provincie Fryslân, 2014 Leeuwarden.

2. Inhoud en verantwoording

Deze evaluevaluatie bestaat uit verschillende onderdelen. Eerdere monitorgegevens zijn geactualiseerd en aangevuld. Daarnaast zijn de gepleegde inspanningen (projecten en onderzoeken) voor zover mogelijk beoordeeld op uitvoering en effecten. Tot slot zijn (externe) ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn meegenomen en -gewogen. Hieruit volgen bevindingen, conclusies en aanbevelingen.

Deze evaluatie is in nauw overleg met het 'Olterterp-overleg'¹ tot stand gekomen; een provinciaal overlegplatform voor weidevogels. In de door Altenburg & Wymenga uitgevoerde trendanalyse, zijn ook de door de RUG beschikbare gegevens m.b.t. grutto-onderzoek in de regio Súdwest-Fryslân meegenomen. Bij de conclusies en aanbevelingen zijn tevens de aanbevelingen uit Fryslân Greidefûgellân en het Aanvalsplan Grutto meegenomen en -gewogen.

Het Olterterpoverleg reageerde begin december 2020 en half januari 2021 op de concepttekst van deze evaluatie. De opmerkingen zijn meegenomen, en samen met die van de Provinciale Commissie Landelijk Gebied (22 januari 2021), verwerkt in deze eindrapportage.

2.1 Leeswijzer

In hoofdstuk 3 blikken we kort terug op het provinciaal beleid (Nota Weidevogels 2014 - 2020). De ontwikkelingen in de aantallen van 'onze' weidevogels zijn bijgewerkt en te vinden in hoofdstuk 4: Ontwikkeling weidevogelstand. In hoofdstuk 5 volgt een be-

oordeling en analyse van de gepleegde inspanningen, zoals benoemd in de Nota Weidevogels. In hoofdstuk 6, 'Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid', gaan we in op de ontwikkelingen die plaatsvonden sinds de vaststelling van de weidevogelnota. In hoofdstuk 7 komt alles bij elkaar in een analyse met conclusies en aanbevelingen.

Bijbehorende tabellen en grafieken zijn overgenomen uit de trendanalyse van Altenburg & Wymenga.

1 Het Olterterpoverleg is een (informele) advies- en werkgroep van alle bij weidevogels betrokken partijen in Fryslân op het gebied van beleid, kennis en praktische uitvoering. In dit overleg zijn vertegenwoordigd: Bond van Friese Vogelwachten (BFVW), Wetterskip Fryslân, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea, Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV), Friese Milieu Federatie (FMF), Kening, Hogeschool Van Hall Larenstein, Nordwin College, Kollektivenberied Fryslân (KBF), LTO Noord, lectoraat Weidevogels en Dairy Campus.

Andere stakeholders zijn: RUG, IVN, Friese gemeenten.

3. Samenvatting provinciaal beleid 2014-2020

Anno 2014 herbergt Fryslân, ondanks de daling in de afgelopen decennia, nog steeds een aanzienlijke populatie weidevogels. We hebben het dan over 8205 broedparen van gidsoort grutto. Nederland is sowieso een belangrijk tussenstation voor deze trekvogel. Maar liefst 40% van de wereldwijde en 87% van de West-Europese gruttopopulatie broedt namelijk in ons land. De steltloper wordt door de overheid, ook vanuit internationaal beschermingsoogpunt, niet zonder reden als gidsoort gebruikt.

Over de verdeling van weidevogelpopulaties zijn weinig studies beschikbaar. Uit de studies die er wel zijn, blijkt uit de Boerenlandvogelbalans 2020 dat 35% van de in Nederland aangetroffen grutto's in Fryslân broeden. Dezelfde studie laat zien dat 30% van de Kieviten, 25% van de Slobeenden en 10% van de veldleeuweriken en gele kwikstaart in Fryslân broedt. Deze percentages tonen aan hoe belangrijk Fryslân is voor de instandhouding van weidevogels in het algemeen en de grutto in het bijzonder.

3.1 Doelen en uitgangspunten Nota Weidevogels

Anticiperend op bovenstaande formuleert de provincie Fryslân voor de beleidsperiode 2014-2020, kort samengevat, de volgende doelen en uitgangspunten.

- ↳ [Doel van ons weidevogelbeleid is het realiseren van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân. De grutto fungeert hierbij als gidsoort. Concreet richten we ons op 10.000 gruttobroedparen in Fryslân in 2020.](#)

Voorop staat het ombuigen van de neerwaartse trend van alle soorten in een opwaartse lijn. Het exacte aantal broedparen is daarbij minder belangrijk. Wezenlijk is dat het aantal broedparen gestaag groeit en perspectief biedt op duurzame levensvatbare weidevogelpopulaties.

- ↳ [We stimuleren dat er gedurende de beleidsperiode in Fryslân circa 40.000 hectare wordt ingericht en beheerd als weidevogelkerngebied. We werken](#)

[daarbij samen met alle partijen aan gunstige condities. Buiten de weidevogelkerngebieden streven we naar het ombuigen van de dalende trend.](#)

Om dit te bereiken moeten beheer en inrichting in de meest geschikte gebieden nog beter zijn afgestemd op weidevogels. Hiervoor zijn per hectare meer inspanningen en middelen nodig. Daarom zetten we de beschikbare middelen voor weidevogels meer geconcentreerd in, in de weidevogelkerngebieden.

- ↳ [De bescherming van weidevogels past in een rendabele agrarische bedrijfsvoering en draagt bij aan de kwaliteiten en belevingswaarde van het Friese landschap.](#)

Het combineren van landbouw met andere functies en belangen in het landelijk gebied vormt een grote opgave voor de komende periode. Een kleine 90% van de weidevogels broedt namelijk op landbouwgrond. Bovendien draagt het weidevogellandschap voor een belangrijk deel bij aan de beleving en het imago van Fryslân. In economisch opzicht draagt het weidevogellandschap bij aan de aantrekkelijkheid van het platteland voor zowel toeristen, recreanten als inwoners. Tot slot betekent samenwerken aan een duurzame toekomst voor weidevogels ook samenwerken aan de kwaliteit van het landelijk gebied en de bodem.

- ↳ [Randvoorwaarde voor succesvol beleid is een breed maatschappelijk draagvlak, met name bij boeren- en natuurorganisaties.](#)

Weidevogelbeheer en bescherming wordt uitgevoerd door de gezamenlijke beheerders, waaronder natuurbeheerders en agrariërs, en vrijwilligers in een gebied. Om tot vitale populaties te komen, is het essentieel dat de partijen in een gebied intensief samenwerken en zich gezamenlijk (extra) inspannen.

3.2 Maatregelen Nota Weidevogels

Om genoemde doelen te bereiken stellen we deze beleidsperiode een gebiedsgerichte benadering centraal. Anders gezegd: we richten de inspanningen vooral op die gebieden (weidevogelkernegebieden) waar de condities voor weidevogels het meest gunstig zijn én waar gebiedspartijen optimaal samenwerken. Buiten deze gebieden blijft de ondersteuning beperkter.

Aanvullend treffen we maatregelen op het gebied van:

- ↳ Predatiebeheer
- ↳ Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen
- ↳ Kennis, samenwerking, educatie & voorlichting, monitoring en onderzoek
- ↳ Vrijwillige kavelruil

Bovenstaande sporen zijn in de Weidevogelnota 2014-2020 uitgewerkt tot concrete inspanningen (zie H5) die variëren van:

- ↳ acties gericht op gebiedsgerichte samenwerking door het stimuleren en faciliteren van oprichting van agrarische collectieven, gebiedscoalities en skriezekriten binnen weidevogelkernegebieden;
- ↳ het ondersteunen van de weidevogelbescherming buiten de kerngebieden middels onder meer de prestatieovereenkomst BFVW, de inzet van jeugdvogelwachten en voorlichting over vrijwillig weidevogelbeheer;
- ↳ het ondersteunen van collectieven bij het opstellen van predatiebeheerplannen en het uitvoeren van predatiebeheer, waaronder het zo nodig verlenen van ontheffingen
- ↳ het beheren van het weidevogelcompensatiefonds en het inzetten van middelen hieruit voor onder meer mozaïekbeheer in de kansgebieden;
- ↳ tot het stimuleren van kennis, samenwerking, educatie, voorlichting, monitoring en onderzoek door bijvoorbeeld het faciliteren van de Weidevogelkennisdag, het organiseren van het Olterterpoverleg en het faciliteren van partijen die zoeken naar nieuwe verdienmodellen.

4. Ontwikkeling weidevogelstand

Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op een in 2020 uitgevoerde trendanalyse door bureau Altenburg & Wymenga, in opdracht van de provincie. De opdracht was drieledig:

- ↳ Analyseer de resultaten van het weidevogelbeheer in Fryslân tot en met 2020.
- ↳ Benut de best beschikbare informatiebronnen.
- ↳ Doe aanbevelingen voor (toekomstig) beleid.

Altenburg & Wymenga gebruikte voor de analyse gegevens van Sovon, BFVW en de RUG. Voor de leesbaarheid zijn er geen bronverwijzingen in de tekst opgenomen. Deze vindt u wel terug in de rapportage van bureau Altenburg & Wymenga¹. Voor paragraaf 4.2 maakten we gebruik van data van de collectieven en de natuurbeheerders.

Als belangrijke weidevogelprovincie beschikt Fryslân sinds 1996 over een eigen meetnet voor systematische monitoring van weidevogels; het Weidevogelmeetnet Friesland (WMF) van Sovon. Sinds 1996 worden er jaarlijks inventarisaties gehouden binnen een omvangrijk, divers samengesteld en over Fryslân verspreid netwerk van vaste BMP-proefvlakken². Om ontwikkelingen in aantal zichtbaar te maken, worden indexen gebruikt. In Fryslân vergelijken we de aantalsontwikkeling in de verschillende jaren steeds met WMF-startjaar 1996. Aan de hand hiervan berekenen we jaarlijks provinciale trendindexen die een toename of afname ten opzichte van 1996 weergeven.

4.1. Werkwijze

We beschrijven eerst de voor deze evaluatie gebruikte

resultaatindicatoren. Daarna passeren de gebruikte informatiebronnen de revue en welke analyses er mee zijn uitgevoerd.

Resultaatindicatoren

Het weidevogelbeleid van de provincie Fryslân richt zich primair op het creëren van goede broed- en opgroeiomstandigheden voor weidevogels. De resultaten van dit beleid meten we af aan de mate waarin dit is gelukt en tot uitdrukking komt in populatietrends en het reproductief succes.

Populatietrends zijn de resultante van sterfte, reproductie, immigratie en emigratie van broedparen. Door dit laatste, de immigratie en emigratie, vormen trends vooral een indicatie van de lokale vestigingskwaliteit. Een gebied is aantrekkelijk als de instroom van broedparen jaar op jaar groter is dan de uitstroom.

Het provinciale beleid richt zich echter vooral ook op de gebiedskwaliteit voor het opgroeien van jonge weidevogels. De jaarlijkse reproductie in een gebied is daarom een betere maat om het huidige beleid te evalueren. Die reproductie kan worden bepaald met behulp van het BTS (Bruto Territoriaal Succes, zie kadertekst). Voor een breder beeld van de gebiedskwaliteit worden beide indicatoren gepresenteerd.

BTS, Bruto Territoriaal Succes

BTS is het aantal alarmerende ouderparen weidevogels op het moment dat de meeste jongen van een weidevogelsoort vliegvlug worden (in de 'fladderweek'), als percentage van het totaal aantal aanwezige broedparen. Het BTS is een grove

1 E.B. Oosterveld, A.H.J. Loonstra, R. de Jong, 2020 met medewerking van D. Zoetebier (Sovon), I. van der Zee (BFVW), N. Veenstra (BFVW), E. van der Velde (RUG), J. Hooijmeijer (RUG) en T. Piersma (RUG). Weidevogeltrends Fryslân en effecten van beleid. Analyses voor de evaluatie van de weidevogelnota 2014-2020. A&W-rapport 20-224. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

2 BMP staat voor Broedvogel Monitoring Project en is een project van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het project wordt georganiseerd in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Doel van het SOVON-broedvogelonderzoek is het vaststellen van de aantalsontwikkeling van alle broedvogelsoorten in ons land.

indicatie van de jongenproductie in een bepaald gebied en daarmee van de kwaliteit van het gebied als opgroeigebied voor de jongen. Het BTS is niet alleen het resultaat van beheer en inrichting, maar ook van factoren als weersomstandigheden en predatiedruk in het betreffende voorjaar.

Er wordt tot dusver van uitgegaan dat alleen grutto en tureluur voldoende geconcentreerd in de tijd broeden, en dat daarom alleen voor grutto en tureluur het BTS een betrouwbare schatter van de jongenproductie is.

Informatiebronnen en analyses

Om een beeld te krijgen van de ontwikkeling van de weidevogelstand zijn gegevens gebruikt van het Weidevogelmeetnet Fryslân (WMF) van Sovon, het landelijke weidevogelmeetnet en resultaatanalyses van het agrarisch weidevogelbeheer.

De resultaatanalyse van het natuurbeheer, het agrarisch weidevogelbeheer en het gangbaar beheer bestrijkt de periode 2008-2020. Uit het WMF zijn ook, door Sovon aangeleverde, gegevens over de periode 1996-2019 beschikbaar. De landelijke gegevens zijn ook ontleend aan Sovon (www.sovon.nl) en bestrij-

ken ook de periode 1996-2019 (2020 was nog niet beschikbaar).

Omdat populatietrends over langere periodes moeten worden beoordeeld, zijn de provinciale trends geanalyseerd over de periode 1996-2020. Dus vanaf het eerste jaar dat het WMF in werking trad. Het gaat hierbij om broedpaartellingen die jaarlijks zijn gerapporteerd.

De trends bij agrarisch weidevogelbeheer zijn geanalyseerd over de periode 2012-2020; de periode waarvan voor een aantal steekproefgebieden betrouwbare gegevens uit de BFVW-database beschikbaar zijn. Dit betreft nesttellingen, aangevuld met broedpaarschattingen.

Tot slot is er, met het oog op een zo breed mogelijke analyse en aanbeveling, gebruik gemaakt van het grutto-onderzoek van de RUG in SW-Fryslân. Het betreft een onderzoeksgebied van 10.000 hectare met zowel gangbaar beheer, collectief weidevogelbeheer als enkele reservaten. Dit onderzoek handelde onder andere over reproductie en overleving. De resultaten zijn beknopt meegenomen in deze evaluatie en gerelateerd aan beheer en inrichting en de invloed van het beleid daarop.

4.2. Hectares en kwaliteit beheer met weidevogel-doelstelling

Oppervlakte weidevogelbeheer

De weidevogelnota 2014-2020 gaat er vanuit dat er 40.000 hectare weidevogelkerngebied nodig is om het doel van 10.000 broedparen grutto's te halen. In 2020 is er zo'n 26.500 hectare weidevogelkerngebied beschikbaar, waarvan 18.500 hectare in agrarisch natuurbeheer en een kleine 8000 hectare in natuurbeheer (reservaat).

Dit is een toename van 3000 hectare agrarisch natuurbeheer ten opzichte van 2017. Genoemd oppervlak weidevogelkerngebied (26.500 hectare) is waarschijnlijk aan de lage kant omdat er door betrokkenen nog geen gezamenlijke weidevogelkerngebieden zijn aangewezen. Op basis van de afgesloten hectares agrarisch- en natuurbeheer is er een inschatting gemaakt van het minimale oppervlak weidevogelkerngebied. Het daadwerkelijk aantal hectares is waarschijnlijk groter omdat er binnen weidevogelkerngebieden ook percelen liggen zonder (agrarisch) natuurbeheer/weidevogelgoalstelling die wel bijdragen.

De verwachting is dat het aantal hectare weidevogelkerngebied de komende jaren niet zal stijgen. Het beschikbare budget uit het Natuurpact is daarbij de beperkende factor. Doordat er meer wordt ingezet op zwaar beheer, en de vergoedingen voor weidevogelbeheer zijn gestegen, is het aantal hectare weidevogelbeheer ingedikt.

Kwaliteit beheer binnen de weidevogelkerngebieden

Om de kwaliteit van het gerealiseerde beheer te kunnen bepalen, is het beheer vergeleken met de criteria voor weidevogelbeheer uit de Nota Weidevogels. Voor het agrarisch natuurbeheer en het reguliere natuurbeheer zijn daarvoor afzonderlijke analyses uitgevoerd.

Het overzicht betreft alleen het beheerde oppervlak, dus het voor weidevogels beste deel van het gebied. Daarbuiten broeden echter ook vogels. We bevelen aan dat de collectieven deze analyse, in het kader van de evaluatie ANLb, alsnog samen met de natuurbe-

heerders uitvoeren op het niveau van de weidevogelkerngebieden als geheel.

Er is per collectief én natuurbeheerder gekeken naar het aandeel natte biotoop, extensief weiden en voorweiden, kruidenrijk grasland en kuikenland. Ook zijn de beperkende factoren binnen het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) voor het realiseren van het benodigde beheer conform de Nota Weidevogels 2014-2020 onder de loep genomen.

Onderdeel	Instapeis per 100 ha.	Streefdoel per 100 ha.	Gerealiseerd beheer Collectieven % ANLb 2019	Gerealiseerd beheer natuurbeheerders binnen weidevogelkansgebied
Waterpeil (HWP) en plas-dras	20% HWP gedurende het broedseizoen Veen: 20-25 cm-mv Klei op veen 20-35 cm-mv Klei: 20-40 cm-mv of greppelplas-dras 0,5 ha plas-dras per 100 ha beheer, kuikenland aangrenzend	In de overige 80% HWP gedurende het broedseizoen Veen: 25-35 cm-mv Klei op veen 35-60 cm-mv Klei: 50-75 cm-mv 1 ha plas-dras per 100 ha beheer, alle kuikenland aangrenzend	Gem: 7,3%* Varieert tussen de 1,2 en 17,2% # 0.85 ha plas-dras per 100 ha aanwezig*	100%
Oppervlakte en ruimtelijke samenhang kuikenland	1,4 ha. kuikenland per gruttobroedpaar Waarvan minimaal 0.7 ha kruidenrijk	1,4 ha. kuikenland per gruttobroedpaar Waarvan minimaal 1 ha kruidenrijk	51% beheer kuikenland 3,24 ha. kuikenland per grutto bp; op basis van wegingsfactoren 14,3 % beheer kruidenrijk 0,78 ha kruidenrijk per grutto bp op basis van wegingsfactor	90% beheer kuikenland
Extensief weiden	Pollige korte vegetatie op tenminste 1/3 van de percelen aanwezig	Pollige korte vegetatie op tenminste 1/3 van de percelen aanwezig	2% beheer op basis van pakket extensief weiden en voorweiden.	50%
Totaal ha. beheer 2019			17.548 ha. totaal 11.258 ha. excl. legsel-beheer	7800 ha waarvan 5245 ha vochtig weidevogelgrasland Overig beheer waar weidevogel voorkomen 10.212 ha
Totaal grutto broedparen 2019 (excl. de gebieden zonder beheer)			4696	1811

Op basis van 25 meter rand uit de sloot, dus niet volvelds.

Uit het overzicht blijkt dat binnen het agrarisch natuur- en landschapsbeheer de instapeisen voor hoog waterpeil en extensief weiden de afgelopen zes jaar niet zijn gehaald. Wel wordt voldaan aan de instapeis voor plas-dras, kuikenland en het aandeel kruidenrijk grasland. Er is hierbij niet gekeken naar de beschikbaarheid in ruimte en tijd.

Alleen voor het aandeel kuikenland is ook het streefdoel binnen het agrarisch natuur- en landschapsbeheer behaald. Binnen het natuurbeheer zijn alle streefdoelen behaald.

Beoogde aanpassingen ANLb

De zeven agrarische collectieven hebben naast de beschikbaarheid van voldoende budget aangegeven dat de onderstaande aanpassingen binnen het huidige stelsel ANLb nodig zijn voor het realiseren van het benodigde beheer conform de Nota Weidevogels 2014-2020.

Meldingstermijn lastminutebeheer:

De algemene wens is dat meldingen voor lastminutebeheer op de dag zelf gemeld kunnen worden en niet een aantal dagen daarvoor. En liever nog enkele dagen later met terugwerkende kracht.

Bewerkingskosten/mozaïektoeslag:

Bij gefaseerd maaien zijn de bewerkingskosten voor de deelnemer hoger. Men vraagt zich af of de vergoedingen hiervoor nog wel actueel zijn? Gevoelsmatig lijken ze te laag.

Definitie rust:

Vrijwaring van landbouwkundige bewerkingen in de rustperiode. Onder de niet toegestane landbouwkundige bewerkingen vallen het maaien, rollen, slepen, scheuren, frezen, (her)inzaaien, doorzaaien en bemesten. Werkzaamheden ten behoeve van de bescherming van de weidevogels vallen hier niet onder.

Langjarige beheercontracten:

Met het oog op de continuïteit van de bedrijfsvoering en het beheer zijn beheercontracten van ten minste twaalf jaar noodzakelijk.

Aanpassingen beheerpakketten:

In praktijk worden er de nodige aanmerkingen geplaatst bij de verschillende beheerpakketten. In bijlage 4 behandelen we de problemen en wensen per pakketgroep.

4.3. Aantalsontwikkeling broedparen grutto

Op basis van de gegevens van de BFVW is in de Nota Weidevogels 2014 – 2020 het realiseren van 10.000 broedparen grutto's in 2020 opgenomen. Uit dezelfde tellingen blijkt dat dit aantal in Fryslân niet wordt gehaald:

- ↳ 2014: 8205 broedparen grutto's
- ↳ 2015: 7761 broedparen grutto's
- ↳ 2016: 7447 broedparen grutto's
- ↳ 2017: 7500 broedparen grutto's
- ↳ 2018: 7000 broedparen grutto's
- ↳ 2019: 7000 broedparen grutto's
- ↳ 2020: circa 6700 broedparen grutto's

Deze aantallen hebben betrekking op gemiddeld 130.000 hectare waarop de BFVW gegevens verzamelt.

4.4. Populatietrends: provinciaal en landelijk

Het vergelijken van de provinciale en landelijke populatietrends geeft een indicatie van de uitwerking van het provinciale beleid. We hebben dit gedaan voor acht weidevogelsoorten. (zie figuren 3.1 en 3.2). De gegevens in deze paragraaf zijn afkomstig van het Weidevogelmeetnet Fryslân.

Achteruitgang niet kunnen keren

Drie van de acht onderzochte soorten in Fryslân gaan er de afgelopen acht jaar op achteruit. We hebben het dan over grutto, kievit, scholekster. Eén soort, slobbeend, blijft redelijk stabiel en van vier soorten (tureluur, veldleeuwerik, graspieper, gele kwikstaart) neemt de populatie licht toe. Het beleid heeft de verdere afname van grutto, kievit en scholekster niet kunnen keren. De trend in de beheersgebieden (ANLb en reservaten) is wel minder negatief dan op het gangbare boerenland.

Positief effect

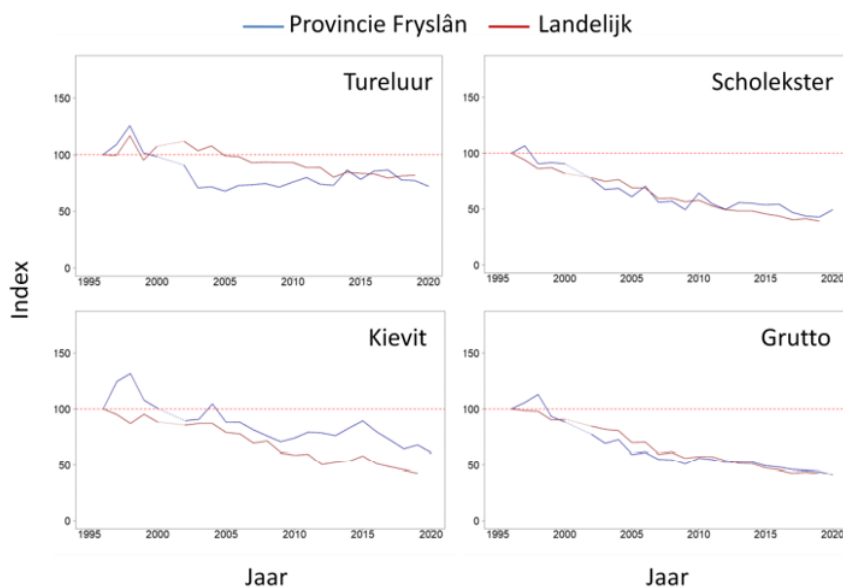
De populatie-ontwikkeling van de meeste soorten volgt de landelijke trends. Tureluur en veldleeuwerik onderscheiden zich in Fryslân positief ten opzichte van het landelijke beeld. Bij de tureluur is de provinciale toename waarschijnlijk toe te schrijven aan het beheer (ANLb en/of reservaat).

Bij de veldleeuwerik is de positieve ontwikkeling waarschijnlijk aan het reservaatbeheer toe te schrijven, maar dat is niet zeker. Er zijn aanwijzingen dat alle drie zangweidevogels - veldleeuwerik, graspieper, gele kwikstaart - het beter doen bij beheer (ANLb en/of reservaat) dan op gangbaar boerenland,

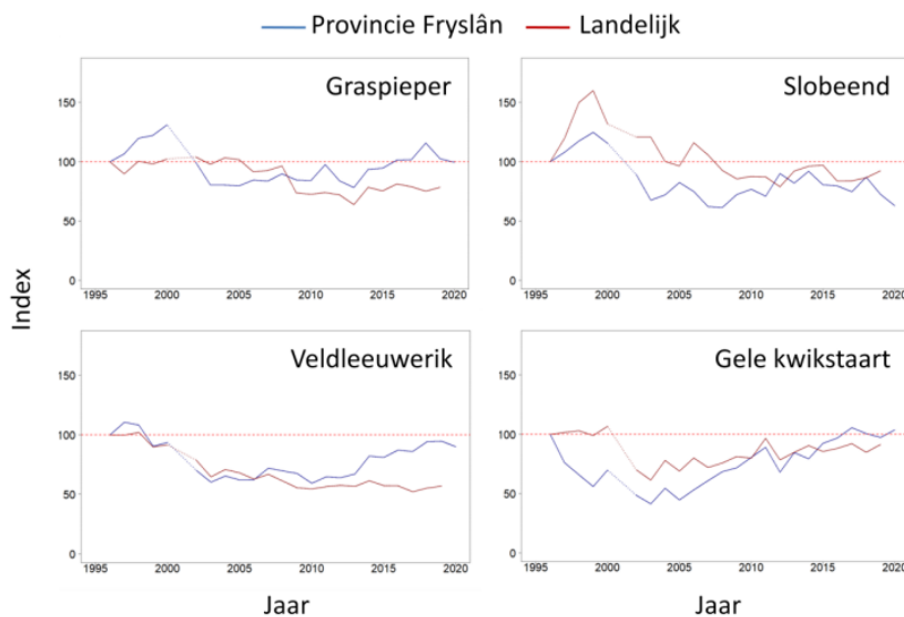
maar alleen bij de gele kwikstaart is dat (statistisch) significant. Genoemde ontwikkelingen wijzen op een positief effect van het beleid.

Uitgaande van de gegevens is de gruttopopulatie in Fryslân de afgelopen 24 jaar met 60% gedaald, die van

de kievit met 40%, die van de scholekster met 50%, die van de tureluur met 30%, die van de slobbeend met 37% en die van de veldleeuwerik met 9%. De populatie graspiepers is na 24 jaar ongeveer gelijk gebleven en het aantal gele kwikstaarten is zelfs met 5% toegenomen.

Figuur 3.1 Provinciale (blauwe lijn) en landelijke (rode lijn) trends van de steltloperweidevogels 1996-2020. Van de landelijke trends is de index van 2020 nog niet beschikbaar. 2001 mist omdat niet kon worden geteld vanwege mond-en-klauwzeer

Figuur 3.2 Provinciale (blauwe lijn) en landelijke (rode lijn) trends van de Slobbeend en de weidezangvogels 1996-2020. Van de landelijke trends is de index van 2020 nog niet beschikbaar. 2001 mist omdat niet kon worden geteld vanwege mond-en-klauwzeer

Trends 2008-2020

Ten behoeve van de evaluatie besteden we speciaal aandacht aan de trends tijdens de periode 2008-2020. Het tijdvak waarin het agrarisch weidevogelbeheer is geïntensiveerd en waarvan de tweede helft samenvalt met het beleid van de Nota Weidevogels 2014-2020. Naar verwachting zullen de effecten hiervan zichtbaar zijn.

Als we naar de afgelopen 12 jaar kijken (tabel 3.1), blijkt het aantal grutto's, kieviten en scholeksters zowel landelijk als provinciaal matig af te nemen:

minder dan 5% per jaar (volgens de landelijke trendclassificatie).

De tureluur vertoont landelijk een lichte afname en in Fryslân een lichte toename. De slobbeend is zowel landelijk als in Fryslân stabiel. Ook de veldleeuwerik onderscheidt zich met een matige toename in Fryslân positief van de landelijk stabiele populatie. Zowel nationaal als provinciaal zit de gele kwikstaart in de categorie met een matige toename, maar volgens de trendlijnen doet de soort het in Fryslân de laatste jaren iets beter dan landelijk.

Tabel 3.1 Vergelijking van landelijke en provinciale trends van weidevogels over de laatste 12 jaar. De provinciale trend betreft graslandgebieden. Trendclassificatie volgens het NEM: rood = matige afname (tussen 0 en +5% per jaar), geel = stabiel, groen = matige toename (tussen 0 en -5% per jaar)

Soort	Landelijke trend 2008-2020 % verandering per jaar	Provinciale trend 2008-2020 % verandering per jaar
Grutto	-3,5	-2,2
Kievit	-3,5	-1
Scholekster	-3,9	-2
Tureluur	-1,5	+0,5
Slobbeend	+0,4	+0,2
Veldleeuwerik	-0,4	+4
Graspieper	+0,7	+1,7
Gele kwikstaart	+1,1	+3,2

4.5 Aantalstrends en reproductie

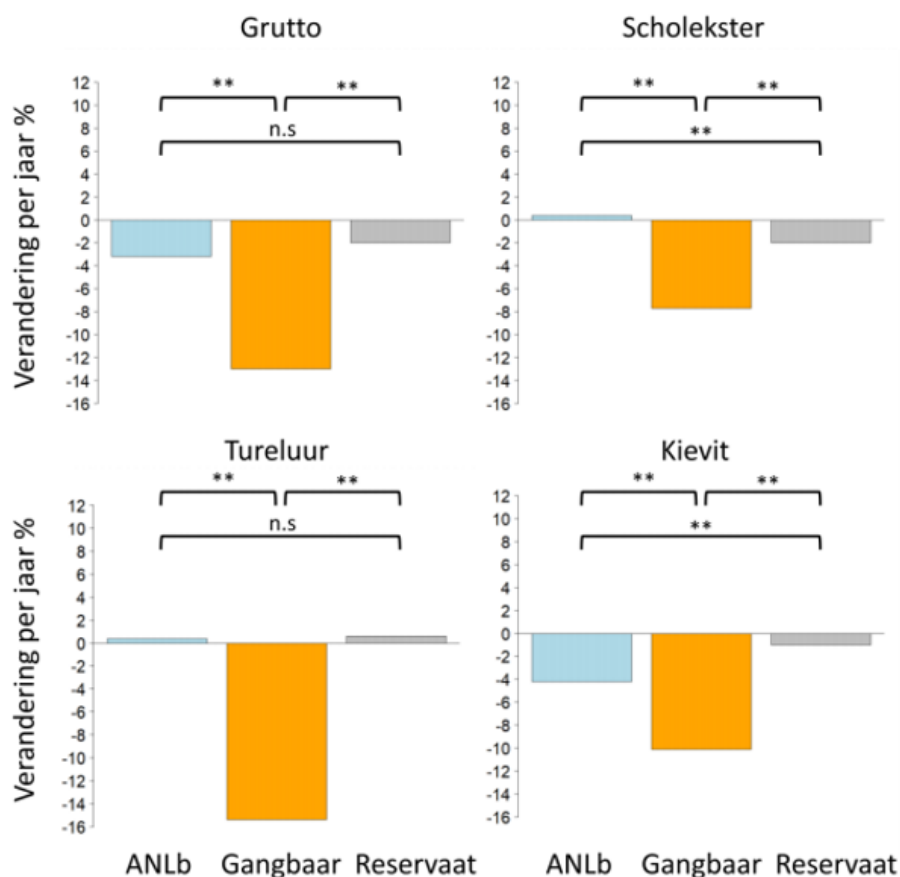
Weidevogelmeetnet (Sovon)

Kijken we puur naar het gangbare boerenland (fig. 3.3) dan laten tellingen volgens het Weidevogelmeetnet zien dat het aantal broedparen van alle vier de steltlopers jaarlijks tussen de 10 en 15% afneemt.

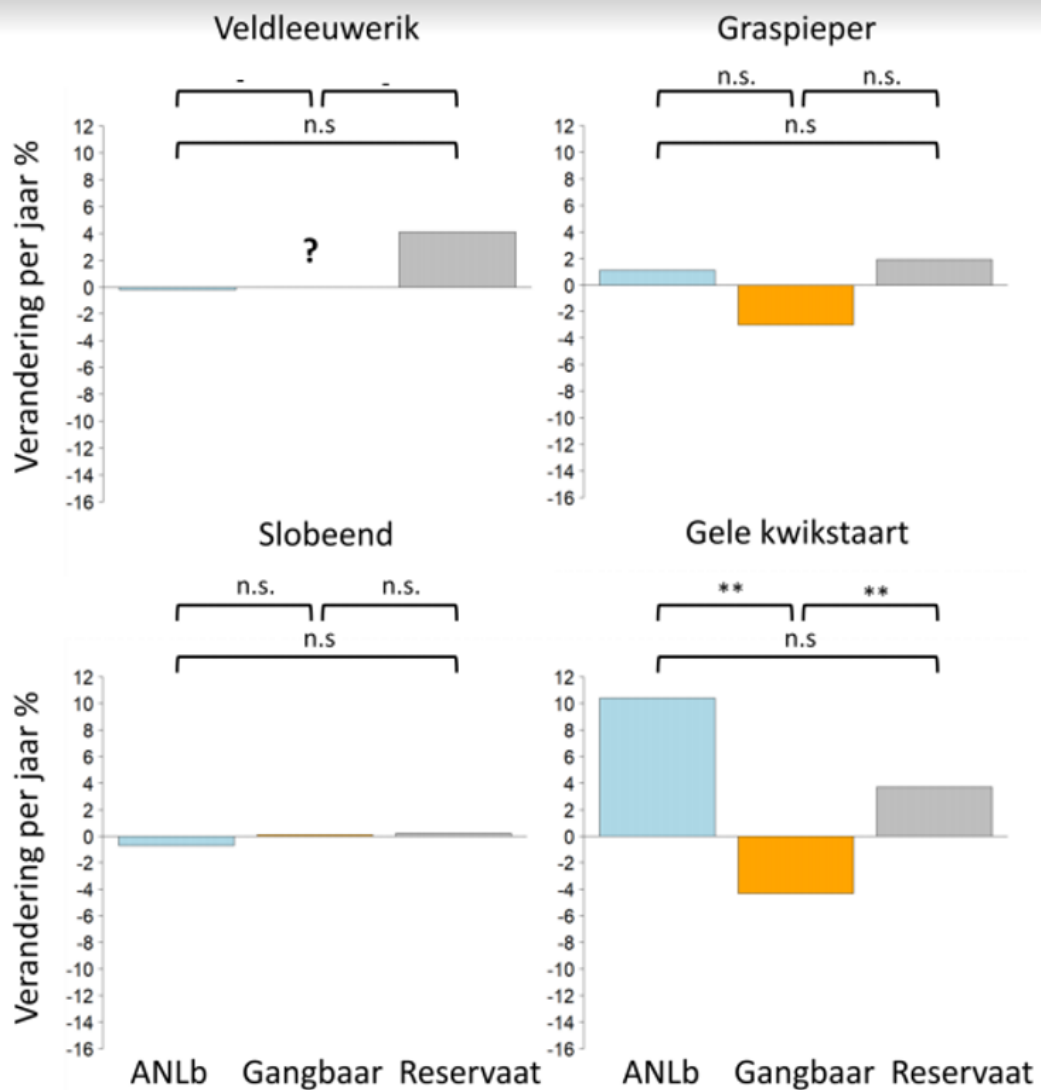
Grutto en kievit nemen bij ANLb ook af, maar met 3-4% per jaar veel minder dan op het gangbare boerenland. In de reservaten is de achteruitgang van de grutto 2% per jaar, van de kievit 1% per jaar. De tureluur is bij zowel ANLb als in de reservaten de laatste 12 jaar min of meer stabiel. De scholekster is bij het ANLb stabiel en neemt in de reservaten met 2% af per jaar.

Bij de andere vier weidevogels - slobbeend, veldleeuwierik, graspieper en gele kwikstaart - zijn de verschillen tussen de verschillende beheertypen minder groot (zie fig. 3.4).

Bij de slobbeend is er nauwelijks verschil in trend tussen de beheertypen, maar daarbij moet worden opgemerkt dat er nauwelijks nog slobbeenden voorkomen op gangbaar boerenland. Bij veldleeuwierik en graspieper zijn er geen statistisch significante verschillen in trends tussen de beheertypen, ondanks de op het oog betere ontwikkeling bij beheer. De trend van de gele kwikstaart is bij beide typen beheer beter dan bij gangbaar.

Figuur 3.3 Jaarlijkse verandering in het aantal broedparen van steltlopers bij verschillende vormen van beheer over 2008-2020. Lichtblauw is ANLb, oranje is het gangbaar boerenland, grijs is reservaat. De lijnen boven de grafieken geven de statistische significantie van de verschillen tussen de beheertypen aan. ** is significant verschillend ($p < 0,05$), n.s. is niet significant verschillend

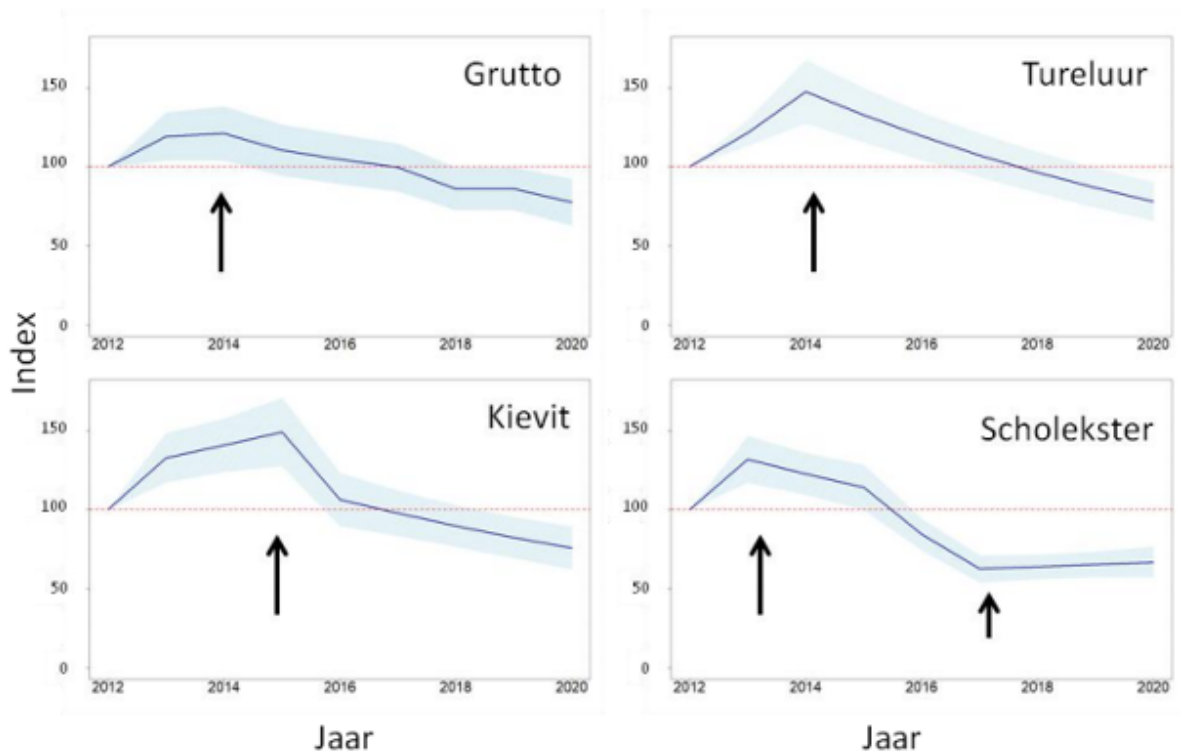
Figuur 3.4 Jaarlijkse verandering in aantallen broedparen van Slobeend, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele kwikstaart bij verschillende vormen van beheer over 2008-2020. Lichtblauw is ANLb, oranje is het gangbaar boerenland, grijs is reservaat. De lijnen boven de grafieken geven de statistische significantie van de verschillen tussen de beheertypen aan. ** is significant verschillend ($p < 0,05$), n.s. is niet significant verschillend. Wanneer er onvoldoende gegevens bekend zijn voor een statistische vergelijking is dit weergegeven met -.

Aantaltrends agrarisch weidevogelbeheer (BFVW)

De ontwikkelingen bij agrarisch weidevogelbeheer (ANLb) zijn ook geanalyseerd met behulp van de BFVW-dataset. Daarbij zijn acht gebieden geselecteerd, net zoals bij de tussenevaluatie (2017). Anders dan in 2017 konden alleen de aantaltrends over de periode 2012-2020 worden berekend. Dit is alleen voor de grutto, kievit, scholekster en tureluur gedaan, aangezien de BFVW-database geen gegevens van de andere

soorten bevat.

Bij grutto, kievit en tureluur is er tussen 2012 en 2014-2015 sprake van toename, maar vanaf 2015 tot en met 2020 dalen de aantallen voortdurend (figuur 3.5). De scholekster wijkt iets af met eerst toename, over 2013-2017 een afname en over 2017-2020 een stabiele trend.

Figuur 3.5 Aantalstrends van de steltlopers bij ANLb op basis van BFVW-data. Knikpunten voor significante verschillen in trend zijn met een peil aangegeven. De lichtblauwe vlakken zijn het 95%-betrouwbaarheids-interval rond de trendlijnen

Kuikenoverleving steltlopers ANLb

In vijf van de vijftien onderzochte gebieden (zie figuur 3.6) met agrarisch weidevogelbeheer (ANLb) ligt de BTS-score (jongenproductie) in de periode 2017-2020 van de vier steltlopers gemiddeld boven de kritische grens voor een stabiele populatie van 65%. In vijf gebieden ligt die er vlakbij (60-65%) en in de resterende vijf er ruim onder.

Als enig jaar ligt in 2019 het gemiddelde BTS over alle gebieden boven de 65% (zie fig. 3.7). Het verschil met de andere jaren is echter niet statistisch significant. Vermoedelijk heeft dit positieve beeld te maken met de hoge muizenstand, waardoor predatoren alternatief voedsel hadden (Jacob et al. 2020).

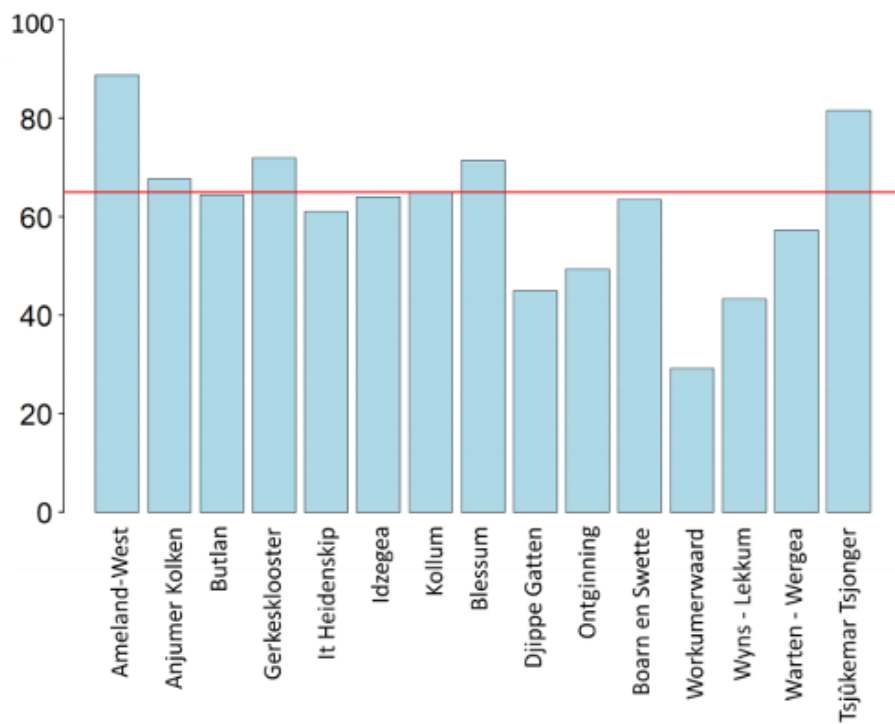
Kuikenoverleving RUG SW-Fryslân

Demografisch onderzoek aan de grutto, van de RUG (zie bijlage), in SW-Fryslân liet ook zien dat de jon-

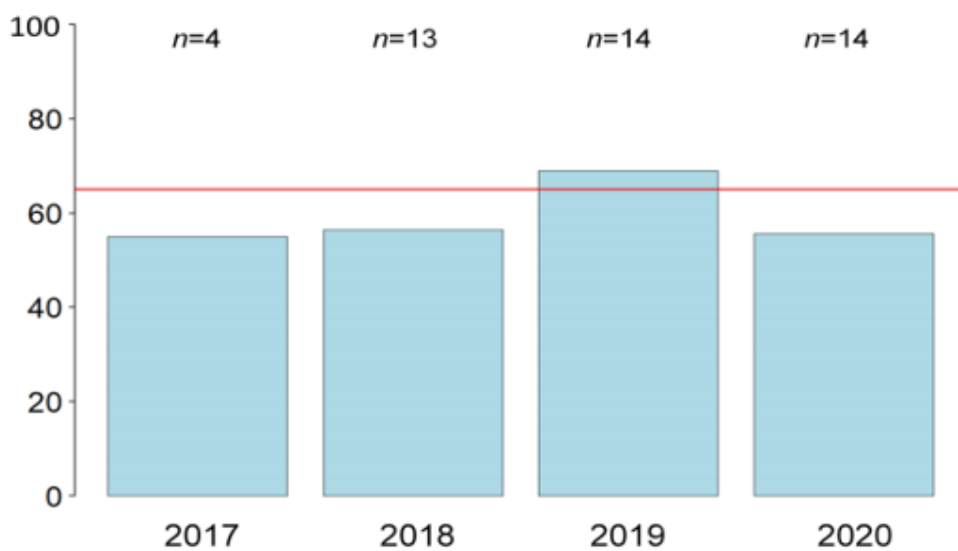
genproductie in het onderzoeksgebied in de periode 2015-2018 te laag was om de populatie op peil te houden. Mogelijke oorzaak is dat de conditie van de gruttokuikens in SW-Fryslân de laatste jaren beneden peil is.

Een slechte conditie leidt tot een lagere overlevingskans en grotere kans op predatie. De slecht conditie is mogelijk te wijten aan voedselgebrek (insecten), maar dat moet nader worden onderzocht. Zorgwekkend is dat de conditie van de jongen niet alleen op gangbaar boerenland, maar ook bij ANLb en in de reservaten zorgwekkend was.

Het RUG-onderzoek geeft ook aan dat de overleving van volwassen grutto's sinds 2015 daalt. Mogelijk als gevolg van adultenpredatie op het nest. In de populatieontwikkeling weegt dit zwaar, want dode grutto's kunnen immers geen jongen meer produceren

Figuur 3.6 Gemiddelde BTS-scores van de Grutto per jaar in 15 gebieden met agrarisch weidevogelbeheer over 2017-2020. n is het aantal gebieden per jaar. De verschillen tussen de jaren zijn niet statistisch significant. De rode lijn geeft de kritische waarde aan (65%) waar de jongenproductie boven moet zitten voor een stabiele populatie.

Figuur 3.7 BTS-scores (%) voor gebieden met ANLb, gemiddeld over 2017-2020. De rode lijn geeft de kritische waarde aan (65%) waar de jongenproductie boven moet zitten voor een stabiele populatie. n is het aantal gebieden waarover het jaarlijks gemiddelde is berekend

4.6 Effecten beleid

Het belangrijkste beleidsinstrument is het gesubsidieerde beheer in de weidevogelkerngebieden (ANLb-gebieden en reservaten). De effecten van het beleid kunnen daarom vooral afgemeten worden aan de weidevogeltrends in beheerde gebieden, vergeleken met trends op gangbaar boerenland, zonder bescherming. Een positieve trend is mooi, maar die moet dan wel leiden tot stabilisatie en liever tot herstel van populaties. We analyseren daarom ook of het beleid daar zicht op biedt.

Beheer versus geen beheer

In tabel 4.1 vatten we het effect van het beheer, en dus van het beleid, op provinciale weidevogeltrends samen van eerder genoemde acht weidevogelsoorten. Er is sprake van een effect als de trends bij beheer (ANLb en/of reservaat) beter zijn dan die op het gangbare boerenland.

Vijf van de acht onderzochte soorten laten bij beheer (ANLb en/of reservaat) een betere trend zien dan op gangbaar boerenland. In die zin is het provinciaal beleid succesvol. Bij grutto, Kievit en scholekster heeft het provinciaal beleid echter geen halt kunnen toeroepen aan de verdere afname.

De tureluur doet het over de hele linie de afgelopen twaalf jaar beter en laat een lichte toename zien die ook beter is dan de landelijke trend. Dit lijkt het gevolg van het ANLb en het beheer in reservaten. De

laatste jaren lijkt de populatie tureluur bij agrarisch weidevogelbeheer echter weer af te nemen.

Er zijn aanwijzingen dat alle drie zangweidevogels het beter doen bij beheer dan op gangbaar boerenland. Alleen bij de gele kwikstaart is dat statistisch significant. Vandaar de +? bij veldleeuwerik en graspieper.

Reproductie

Recente BTS-scores wijzen erop dat bij het collectief beheer de opgroeiomstandigheden voor gruttokui-kens in de meeste jaren onvoldoende is. Het BTS op gangbaar boerenland en in de reservaten is niet bekend.

In SW-Fryslân is vastgesteld dat de kuikens niet alleen op gangbaar boerenland maar ook bij beheer (ANLb en reservaat) een mindere conditie hebben dan voorheen. Wel worden er bij beheer meer gruttokui-kens vliegvlug dan op gangbaar boerenland. Maar al met al is het de laatste jaren onvoldoende om de populatie in SW-Fryslân op peil te houden.

De slobbeend vertoont momenteel een stabiele trend, zowel provinciaal als bij beheer. De trend bij beheer is niet beter dan op het gangbaar boerenland. Net als de tureluur vertoont de veldleeuwerik in Fryslân een betere trend dan landelijk. De toename is mogelijk toe te schrijven aan het reservaatbeheer, maar dat is niet zeker.

Tabel 4.1. Samenvattend overzicht van effect ANLb en/of reservaatbeheer (beheer) op de provinciale trends van 8 soorten weidevogels.. + betekent een betere (of minder slechte) trend bij beheer dan op boerenland zonder beheer, 0 betekent geen verschil, - betekent een slechtere (of minder positieve) trend bij beheer dan op boerenland zonder beheer. Soorten met een ! doen het in Fryslân beter dan landelijk

Soort	Provinciale trend 2008-2020	Effect beheer t.o.v. geen beheer
Scholekster	matige afname	+
Kievit	matige afname	+
Grutto	matige afname	+
Jongenproductie Grutto		+
Tureluur	matige toename !	+
Slobbeend	stabiel	0
Veldleeuwerik	matige toename !	+?
Graspieper	matige toename	+?
Gele Kwikstaart	matige toename	+

Zicht op herstel

Een minder snelle afname van grutto, Kievit en scholekster bij beheer is mooi, maar onvoldoende. Het beleid is gericht op populatieherstel. Bij de grutto ligt de lat op 10.000 broedparen. We analyseren of het huidige beleid hier zicht op biedt. Dit doen we door aan te nemen dat de trends over de periode 2008-2020, die mede gestuurd worden door het beleid, de komende jaren doorzetten.

Hierbij onderscheiden we stabilisatie of herstel van de provinciale populatie als geheel (ANLb, reservaten en gangbare boerenland tezamen) én stabilisatie en herstel in enkel de beheergebieden; ANLb-gebieden en reservaten (zie tabel 4.2). Dit onderscheid is beleidsmatig relevant omdat het beleid vooral invloed kan uitoefenen in de beheerde gebieden en veel minder op het gangbare boerenland daarbuiten.

- ↳ Bij de huidige trends en het huidige beleid is er geen kans op stabilisatie of herstel van de provinciale grutto- en Kievitstand. Omdat ook bij beheer de aantallen nog steeds afnemen, is er ook bij beheer weinig kans op stabilisatie of herstel.
- ↳ Bij de scholekster is er bij huidig beleid alleen bij beheer (ANLb) kans op stabilisatie, maar niet op provinciale schaal. Bij de huidige ontwikkelingen

zit herstel er niet in, noch provinciaal, noch bij beheer.

- ↳ Op basis van de huidige trends in het Weidevogelmeentnet, en het gevoerde beleid, is stabilisatie en herstel bij de tureluur mogelijk, zowel provinciaal als in beheergebieden. De BFVW-cijfers wijzen echter op een recente afname bij het ANLb (collectief beheer). Vandaar de +/- in de tabel.
- ↳ De huidige conditie en overleving van gruttokuijken in SW-Fryslân is bij huidig beleid onvoldoende voor stabilisatie van de gruttostand, laat staan voor herstel, ook niet bij beheer.
- ↳ In de huidige situatie is er kans op stabilisatie bij de slobbeend, zowel provinciaal als bij beheer. Herstel zit er echter niet in, ook niet bij beheer.
- ↳ Gezien de matige toename van de provinciale populaties veldleeuwerik, graspieper en gele kwikstaart, is er kans op stabilisatie en herstel bij voortzetting van de huidige trends en het huidige beleid. Maar omdat alle drie soorten alleen bij beheer een positieve trend vertonen, die alleen bij gele kwikstaart statistisch beter is dan gangbaar, is het de vraag of dat het geval zal zijn. Vandaar de +? in de tabel. Bij beheer lijken stabilisatie en herstel haalbaar.

Tabel 4.2. Kans op stabilisatie of herstel van populaties op provinciale schaal en alleen in beheerd gebied (bij beheer: ANLb en reservaat) bij voortzetting van de huidige trends 2008-2020. + betekent dat het beleid leidt tot stabilisatie of herstel, - betekent dat het beleid niet leidt tot stabilisatie of herstel. +/- betekent tegenstrijdige trends.. ? betekent dat de kans klein is. Soorten met een ! doen het in Fryslân beter dan landelijk

Soort	Huidige provinciale trend 2008-2020	Kans op stabilisatie		Kans op herstel	
		provinciaal	bij beheer	provinciaal	bij beheer
Scholekster	matige afname	-	+	-	-
Kievit	matige afname	-	-	-	-
Grutto	matige afname	-	-	-	-
Jongenproductie Grutto		-	-	-	-
Tureluur	matige toename !	+/-	+/-	+/-	+/-
Slobbeend	stabiel	+	+	-	-
Veldleeuwerik	matige toename !	+?	+	+?	+
Graspieper	matige toename	+?	+	+?	+
Gele Kwikstaart	matige toename	+?	+	+?	+

5. Inspanningen

In onze Nota Weidevogels 2014–2020 gaven we met inspanningen aan hoe we onze doelen wilden bereiken. En wel via de volgende sporen:

- ↳ Gebiedsgerichte benadering met weidevogelkerngebieden
- ↳ Ondersteuning van weidevogelbescherming buiten de weidevogelkerngebieden
- ↳ Predatiebeheer
- ↳ Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen
- ↳ Kennis, samenwerking, educatie en voorlichting, monitoring en onderzoek
- ↳ Vrijwillige kavelruil

Een en ander is in de Nota Weidevogels 2014-2020 per spoor uitgewerkt in concrete acties, waarvan we er in paragraaf 3.2 al enkele noemden. Voor deze acties waren, behalve de provincie, ook andere partijen

verantwoordelijk. Weidevogelbescherming is immers mensenwerk. Samenwerking en afstemming zijn de sleutelwoorden voor succes.

In de volgende paragrafen behandelen we per spoor de stand van zaken rond de in de Nota Weidevogels benoemde en voorgenomen acties. We kijken daarbij naar twee factoren:

- ↳ Gepleegde inspanning (output)
- ↳ Effect van de acties op de weidevogeldoelstelling (outcome)

De stand van zaken duiden we met een stoplicht. Stoplichten die op rood of oranje staan voorzien we van een korte toelichting. Bij groene stoplichten geven we alleen een toelichting als er bijzonderheden zijn. Geen kleur betekent een gewijzigde situatie, dus niet langer van toepassing.

Betekenis	Stoplicht
Inspanning voldoende / resultaat behaald of we verwachten het te halen bij ongewijzigde inspanning.	
Huidige inspanning onvoldoende / we verwachten het resultaat niet volledig te gaan halen bij ongewijzigde inspanning.	
Geen inspanning gepleegd / we verwachten het resultaat niet te gaan halen	
Geen kleur toegekend omdat de actie door een gewijzigde situatie niet meer van toepassing is.	

5.1. Gebiedsgerichte benadering met weidevogelkerngebieden

Maatregel	Gepoogde inspanning	Bijdrage Weidevogelgoalstelling
	output	outcome
1. Provincie stimuleert dat binnen weidevogelkansgebieden agrarische collectieven, gebiedscoalities en skriezeken worden opgericht en voert de regie op dit proces.	●	●
2. Provincie ondersteunt de agrarische collectieven en gebiedscoalities met kennis en kunde bij het opzetten en uitvoeren van een werkbaar beheerseenheid.	●	●
3. Provincie stimuleert dat gebiedscoalities samen met agrarische collectieven binnen weidevogelkansgebieden tot een begrenzing van weidevogelkerngebieden komen.	●	●
4. Provincie werkt de stimuleringsimpuls voor de kerngebieden uit in een uitvoeringsprogramma.	○	○
5. Provincie beoordeelt de gebiedsaanvragen van de agrarische collectieven en handelt deze af.	●	●
6. Provincie legt de afspraken over te realiseren doelen met gebiedscoalities vast in Lumpsum overeenkomsten.	●	●
7. Provincie geeft, waar gewenst en mogelijk, financiële ondersteuning aan onderzoek en experimenten.	●	●
8. Gebiedscoalities komen samen met de agrarische collectieven tot een visie op begrenzing, inrichting en beheer van de weidevogelkerngebieden.	●	●
9. Gebiedscoalities richten desgewenst voor een weidevogelkerngebied een skriezeken op waarbinnen afstemming plaatsvindt over daadwerkelijke inrichting en beheer van het gebied.	●	●
10. Gebiedscoalities stellen samen met de skriezeken gebiedsaanvragen op voor het verlenen van een beheersubsidie voor een kerngebied.	●	●
11. Skriezeken fungeren als platform voor het uitwisselen van kennis.	●	●
12. De landbouwsector als geheel en agrarische bedrijven afzonderlijk dragen voorbeelden uit en ontwikkelen deze verder over het combineren van een duurzame en rendabele bedrijfsvoering met weidevogelbeheer.	●	●
13. Wetterskip Fryslân werkt zo nodig en waar mogelijk mee aan verhoging van waterpeilen en aan de aanleg van plas-dras situaties.	●	●
14. Natuurbeheerorganisaties en provincie maken in lumpsumovereenkomst voor natuurbeheer afspraken over de financiering en doelstellingen van de weidevogelreservaten binnen en buiten het	●	●

Toelichting

ad 1-3.

De regierol van de provincie bij het vormen van gebiedscoalities en weidevogelkerngebieden had sterker gekund. Door de collectieven is bij het begin van het ANLb aangegeven dat zij zelf de vorming van de gebiedscoalities en weidevogelkerngebieden met

de gebiedspartners wilden oppakken. Dit is echter per collectief verschillend opgepakt waardoor de gebiedscoalities niet overal (goed) van de grond zijn gekomen. Een uniforme aanpak ontbrak. Mede hierdoor verloopt de gebiedsgerichte samenwerking tussen natuurorganisaties en collectieven nog niet overal goed en is het geen vanzelfsprekendheid. Het project 'Lerend Beheren' dat hierbij had kunnen ondersteu-

nen, is door de provincie minimaal ingezet. Via het Olterterpoverleg wordt geprobeerd de gebiedsgerichte samenwerking te stimuleren.

ad. 4.

In 2015 is besloten geen uitvoeringsprogramma te maken omdat de Nota Weidevogels zelf SMART genoeg is. De stimuleringsimpuls voor inrichting en beheer van de weidevogelkerngebieden en de inpassing van maatregelen in de agrarische bedrijfsvoering worden integraal meegenomen in de beleidsuitvoering.

ad. 5.

De beoordeling van de gebiedsaanvragen is vooral een budgettaire toetsing. Het aangevraagde beheer wordt alleen op het aantal hectares getoetst en niet op effectiviteit. In het Natuurbeheerplan zijn de uitgangspunten voor goed weidevogelbeheer uit de Nota Weidevogels niet overgenomen als voorwaarde, maar als leidraad. Op deze uitgangspunten is dus niet getoetst voor het afsluiten van beheerovereenkomsten Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer.

ad. 9-10.

Gebiedsaanvragen worden niet overal gezamenlijk opgesteld. Daardoor ontbreekt het soms aan afstemming over beheer en inrichting. De collectieven en natuurbeheerders hebben elk hun eigen subsidiestelsel en dienen de subsidieaanvragen afzonderlijk in.

De afstemming tussen ANLb- en SNL-systemen is onvolkomen. Beide subsidieregelingen gebruiken een andere taal, met andere doeltypen, schrijven andere monitoring voor en hebben een andere kwaliteitscontrole (certificering natuurbeheer en audits daarop versus controles ANLb). Het is aan de partners in het veld om desondanks een cluster van ANLb- en reservaatgebied als één samenhangend kerngebied te beschouwen en als zodanig te beheren. Er zijn stappen gezet in de gebiedsgerichte aanpak per weidevogelkerngebied. Maar niet overal is het ruimtelijk afstemmen van maaidata, openheid, inrichting plas-dras en predatiebeheer optimaal vanuit het perspectief van de weidevogels.

ad. 11.

Het organisatieniveau van de Skriezekrite is niet altijd de plek voor kennisuitwisseling, al is er een groeiend aantal voorbeelden waar dat wel gebeurt.

ad. 12.

Er zijn voorlopers die belangrijk pionierswerk verrichten, die zichtbaar zijn en kennis delen. Natuurinclusieve landbouw is echter nog geen mainstream of vanzelfsprekendheid. Voor weidevogelboeren zijn er nog steeds geen verdienmodellen beschikbaar. Dilemma's rond natuurinclusieve landbouw, en met name het ontbreken van een adequaat verdienmodel, gaan over de barrières die rendabele bedrijfsvoering in de weg staan bij weidevogelbeheer.

Dit is deels aan 'de landbouwsector' te wijten, maar evenzeer aan banken, de Retail en overheden die nog niet een zodanig speelveld hebben gecreëerd dat weidevogelbeheer een vanzelfsprekend en toekomstbestendig bedrijfsmodel is. Bij investeringen geven banken bijvoorbeeld aan dat je intensiever moet boeren om financiering rond te krijgen. Er wordt al langer gekeken naar verdiensten van aparte melkstromen, maar dit blijkt erg lastig en blijft bij kleine initiatieven. Het Aanvalsplan Grutto biedt hiervoor wellicht mogelijkheden.

Het Living Lab is een instrument dat richting geeft aan natuurinclusieve landbouw in Fryslân door perspectieven in het boerenbedrijf te stimuleren. Er worden door de partners projecten ontwikkeld, gericht op onderzoek naar en implementatie van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Denk daarbij aan projecten als 'Koeien en Kruiden', 'Natuurlijk melken 2050', 'Weideweelde', 'de Fryske' en projecten gericht op bodemdiversiteit, blauwgroene diensten, keurmerken, consumentenacties, nieuwe rassen en kostenverlaging. Aanbeveling is de vergoeding te koppelen aan een dienst om zo te voorkomen dat boeren intensiever gaan boeren.

Ook binnen het veenweideprogramma en de ontwikkeling van Nationaal Park Nieuwe Stijl wordt er de komende jaren veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen in het veenweidegebied. Bij uitstek het terrein voor weidevogels.

ad. 13.

Hoge waterpeilen realiseren was aanvankelijk een weerbarstige aangelegenheid tussen collectieven en Wetterskip Fryslân. De afgelopen jaren is er echter veel verbeterd. De resultaten zijn goed, mits de plas-dras op een ecologisch zinvolle plek ligt en geen ecologische val creëert. Daarnaast is belangrijk dat de plas-dras vrij wordt gehouden van zwaar gewas en begroeiing. Om kuikens de plas-dras te laten bereiken moet er in de nabije omgeving lichte begroeiing zijn. Voor de kuikenoverleving is het ook belangrijk dat de plas-drassen tot half augustus aanwezig zijn.

Ten aanzien van het realiseren van vernatting (hoog waterpeil en (greppel) plas-dras) zien we een stijgend aantal aanvragen: 2014: 85, 2015: 89, 2016:144, 2017: 82, 2018: 18 en 2019/2020: 55 plas-dras/HWP en 142 pompen. Adequaat peilbeheer is essentieel voor behoud van een goede weidevogelstand.

Wetterskip Fryslân draagt actief haar steentje bij, onder andere door met collectieven overeenkomsten te sluiten over het peilbeheer. Een mooi voorbeeld is Skriezekrite Idzegea. Bovendien heeft het waterschap de legeskosten van tijdelijke vergunningen voor peilverhoging t.b.v. weidevogels verlaagd. Ook stimuleert ze de versterking of ondersteuning van het peilbeheer met innovatieve toepassingen, zoals zonnepompjes.

ad. 14.

De natuurdoelen worden vastgelegd in het Natuurbeheerplan (NBP). De provincie gaat daarover, en stelt deze elk jaar vast. In de lumpsumovereenkomst (uitvoeringsovereenkomst genoemd) binnen en buiten de terreinen van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) staat de wijze van samenwerken beschreven. Het is

nu zo dat tussentijdse wijzigingen van natuurdoelen in het NBP niet tot een wijziging in de subsidiebeschikking leiden. De subsidiebeschikking wordt afgegeven voor de duur van zes jaar. Als er in die periode een natuurdoel wijzigt, dan is het wachten tot de zes jaar voorbij is, voordat er daadwerkelijk geld kan worden uitgekeerd volgens het nieuwe natuurdoel. Wil je dit veranderen, zodat er tussentijds een ander tarief kan worden uitgekeerd, dan moet de uitvoeringsovereenkomst gewijzigd worden. In een natuurgebied kunnen naast weidevogelbeheertypen ook andere beheertypen van toepassing zijn die bijdragen aan het weidevogelbiotoop.

Aandacht wordt gevraagd voor natuurgebieden binnen de weidevogelkerngebieden die een beheertype hebben dat botst met de realisatie van een optimaal weidevogelbiotoop. Bij beheertypen met ruigte en/of begroeiing kan dit problemen geven.

Extra middelen

De provincie droeg in 2018 actief bij aan de motie Grasshof-Dijkhof 2018 voor meer middelen ANLb en inrichtingsgelden. Daarnaast is ze sinds 2019 betrokken bij twee 2 LIFE IP-projecten die als doel hebben het optimaliseren en behouden van de natte graslanden en het versterken van de omgeving van de N2000 gebieden. Deze middelen kunnen ook worden ingezet voor het versterken van het stakeholdernetwerk, het ontwikkelen van verdienmodellen en een quickscan, het uitwisselen van kennis/best practices, het optimaliseren van de weidevogelbiotoop en het duurzaam behoud van weidevogelkerngebieden. Daarnaast verkent de provincie een aanvullende Horizon2020-aanvraag voor het herstellen van de weidevogelbiotoop binnen en buiten NNN.

5.2. Ondersteuning van weidevogelbescherming buiten de weidevogelkerngebieden

Maatregel	Gepleegde inspanning output	Bijdrage Weidevogeldoelstelling outcome
15. Provincie blijft de BFVW ondersteunen en sluit jaarlijks een prestatieovereenkomst af met de BFVW over inzet en resultaten.	●	●
16. Provincie past de regeling vliegende euro's toe in de overgangsjaren 2014 en 2015.	●	●
17. Provincie faciliteert partijen bij het zoeken naar nieuwe bedrijfs- en verdienmodellen.	●	●
18. BFVW draagt actief bij aan gebiedsgerichte aanpak van weidevogelbescherming door samen te werken met gebiedspartijen en voorlichting te geven over kwaliteitsverbetering vrijwillige weidevogelbescherming.	●	●
19. BFVW doet de uitvoering en begeleiding van de weidevogelmonitoring binnen en buiten de weidevogelkansgebieden op ca 13.000 ha.	●	●
20. BFVW zet jeugdvogelwachten op en ondersteunt ze; organiseert jaarlijks een jeugdvogelwachtdag.	●	●
21. BFVW stimuleert voorbeeldprojecten m.b.t. soortenbescherming en weidevogelvriendelijk boeren.	●	●
22. Het Olterterpoverleg maakt een notitie over verantwoord omgaan met legselbeheer, specifiek met lichte en zware pakketten t.o.v. elkaar, binnen het beschikbare budget.	●	●
23. Partijen in het veld en in de keten verkennen en ontwikkelen nieuwe bedrijfs- en verdienmodellen voor weidevogelbeheer.	●	●
24. Provincie faciliteert de uitvoering van de zorgplicht Flora- en Faunawet en overlegt hierover met partijen.	●	●
25. LTO en BoerenNatuur (inmiddels KBF) vullen de zorgplicht van de Flora- en Faunawet concreet in.	●	●
26. Betrokken partijen stellen samen een convenant en een communicatieplan vast waarin staat welk gedrag vanuit zorgplicht wenselijk is.	●	●
27. Partijen vertalen de zorgplicht in aanbevelingen voor verantwoord handelen op bedrijfsniveau.	●	●
28. Partijen communiceren jaarlijks over de zorgplicht van agrariërs t.a.v. weidevogels.	●	●

Toelichting

ad. 22.

De notitie over legselbeheer is wel gemaakt. De notitie heeft echter geen gevolgen gehad. Hoewel legselbeheer alleen zinvol is in een context met voldoende kuikenland, wordt vanuit de collectieven benadrukt dat legselbeheer het 'cement' is voor de bereidheid tot deelname binnen de kerngebieden. Er zijn weinig aanwijzingen dat legselbeheer positief bijdraagt aan de groei van populaties.

ad. 23.

Weideweele en De Fryske zijn voorbeelden van initiatieven die via de prijs van producten meerwaarde voor weidevogelboeren creëren. Genoemde initiatieven zijn relatief beperkt van omvang. Grotere labels zoals 'on the way to planet proof' zijn minder gunstig voor weidevogels. Soms zelfs contraproductief, bijvoorbeeld wanneer geëist wordt maximaal eiwit van eigen grond te winnen.

ad. 24-28.

Tot op heden is er nog steeds geen gedragscode voor de landbouw. Vanwege het uitblijven van een gedragscode is in de ontwerp Omgevingsvisie een uitwerking van de zorgplicht weidevogels opgenomen. De Omgevingsvisie zal tegelijk met de inwerkingtreding van de Omgevingswet van kracht worden. De planning hiervoor is januari 2022.

Vanuit het landbouwbeleid wordt werk gemaakt van een landbouwdeal die onder andere inzet op:

- ↳ Het duurzaam toepassen van smart farming. Bijvoorbeeld door het voor boeren mogelijk te maken om met inzet van drones - met (infrarood) GPS - weidevogelnesten en dieren actief te beschermen.
- ↳ Het maken van afspraken met de landbouwsector om 's nachts maaien af te schaffen.
- ↳ Het maken van vrijwillige afspraken om nestbescherming i.c.m. sleepslangbemesting te introduceren bij de sector/loonbedrijven.

Bij het 's nachts maaien, het maaien met hoge snelheid in het broedseizoen en het maaien met sleepvoet/sleepslang wordt vaak geen rekening gehouden met nesten en/of kuikens. Behalve als de betrokken vogelwacht er bij helpt, maar dat is lang niet altijd het geval. Van een goede basisbescherming of de uitwer-

king van handreikingen daarvoor, is op bedrijfsniveau vaak geen sprake.

Ook het waterschap, de gemeenten en de provincie houden bij werkzaamheden niet altijd rekening met de Wet natuurbescherming. Meerdere projecten zijn tijdens het broedseizoen dan ook stilgelegd.

FUMO

Vanaf 2018 wordt er wel extra ingezet op toezicht en handhaving van de Wet natuurbescherming door de FUMO (300 uur p/j extra).

Grutsk op ús Greidefûgels

In 2018 startte ook de bewustwordingscampagnes 'Grutsk op ús Greidefûgels' met als doel het geven van voorlichting over het beschermen van weidevogels en de zorgplicht middels gerichte acties, website (<https://grutskopusgreidefugels.nl>) en media (Omrop Fryslân radio en tv).

Het projectteam Grutsk bestaat uit de volgende partijen: LTO Noord, KBF, BFVW, Van Hall Larenstein, Nordwin College, Cumela, Het Friesch Grondbezit, AJF, Wetterskip Fryslân en de Provincie Fryslân.

In 2018 had de campagne als thema het beschermen van nesten met behulp van nestpannen. Deze actie heeft een vervolg gekregen in 2019 en 2020. In totaal zijn er 1680 nestpannen beschikbaar gesteld aan boeren, loonwerkers en vogelwachten. Zelfs buiten de provincie Fryslân was er vraag naar de nestpannen.

In 2019 richtte de campagne zich op het verbeteren van de weidevogelbiotoop door per deelnemende boer acht kilo kruidenrijk graszaadmengsel beschikbaar te stellen. In totaal is hiermee in 2019 en 2020 581 hectare kruidenrijk grasland ingezaaid. De resultaten worden gemonitord door Van Hall Larenstein en Nordwin College.

In 2020 richtte de campagne zich op het vernatten van de biotoop. Er was een adviseur beschikbaar en daarnaast zijn tachtig zonnepompen beschikbaar gesteld aan de vogelwachten. De campagne wordt in 2021 voortgezet.

5.3. Predatiebeheer

Maatregel	Gepleegde inspanning output	Bijdrage Weidevogel­doel­stelling outcome
29. Provincie ondersteunt de skriezekerites (inmiddels collectieven) bij het opstellen en uitvoeren van maatplannen predatiebeheer.	●	●
30. Provincie verleent zo nodig op grond van de Flora- en Faunawet ontheffingen voor predatiebestrijding op basis van een goede onderbouwing, zoals een maatplan predatiebeheer.	●	●
31. Provincie onderneemt actie om de wettelijke toegestane vangmiddelen en vangmethoden uit te breiden met bewezen effectieve middelen/methoden als een vangkooi voor de zwarte kraai en een lichtbak voor de vos.	●	●
32. Skriezekerites (inmiddels collectieven) stellen voor elk weidevogelkerngebied een maatplan predatiebeheer op met de onderdelen predatiebeheer op maat, inrichting en beheer op orde brengen, en het benutten van wettelijke mogelijkheden voor hinderen/bestrijden van predatoren.	●	●
33. KNJV verzorgt draagvlak voor het opzetten van een flexibel jagerscollectief.	○	○
34. KNJV ontwikkelt samen met de agrarische collectieven voorwaarden voor een flexibel jagerscollectief.	○	○
35. KNJV zorgt voor het inrichten van een flexibel jagerscollectief.	○	○

Toelichting

ad. 29-32.

Alle partijen hebben hard gewerkt aan het verminderen van de predatiedruk. De provincie en partners van het Olterterpoverleg zochten samen de ruimte voor predatiebeheer. Naast de reeds bestaande mogelijkheden om vossen ook 's nachts te bestrijden en middelen als kunstburchten in te zetten is hierdoor ook een pilot gestart voor predatiebeheer van de steenmarter. Daarnaast wordt door het veld intensief gemonitord op de aanwezigheid van predatoren. De predatiedruk is in een groot aantal gebieden nog altijd te hoog.

Het veld heeft soms het beeld dat de provincie de juridische grenzen onvoldoende opzoekt. De provincie heeft binnen de juridische kaders, het provinciale beleid en de met de mienskip gemaakte afspraken getracht zo ruim mogelijk in te zetten op predatiebe-

heer. Partners uit het Olterterpoverleg hebben de uitvoering ter hand genomen en daarin samengewerkt. Ondanks alle inspanningen van de betrokken partijen is niet alles mogelijk gebleken. Het is onder andere niet altijd gelukt om juridische obstakels weg te nemen. Hierdoor is het gebruik van vangkooien en/of het wegnemen van nesten/nestbomen nog altijd niet mogelijk. De provincie blijft kijken naar mogelijkheden zoals een generieke onderbouwing voor het verwijderen van nesten/nestbomen, die voldoende basis biedt voor het verlenen van een ontheffing.

Volgens het veld kan de provincie nog meer inzetten op de aanpassing van de regelgeving. Bijvoorbeeld door er bij het Rijk op aan te dringen predatorsoorten, zoals marterachtigen, van de landelijke lijst met beschermde soorten (Wnb) te halen en andere soorten, zoals de steenmarter, op de landelijke vrijstellingslijst (Wnb) te zetten. Voor de steenmarter zijn hiervoor al acties richting Rijk geweest, er wordt nog onderzocht

of een vervolg meerwaarde heeft ten opzichte van provinciale mogelijkheden in de provinciale verordening.

ad. 33-35.

In het kader van het ANLb hebben de collectieven predatiebeheerplannen opgesteld. De provincie ondersteunde de collectieven hierbij met expertise.

De provincie heeft het verzoek tot het opzetten van een flexibel jagerscollectief uitgezet bij KNJV en de WBE's (wildbeheereenheden). Er is echter geen flexibel jagerscollectief opgericht. De WBE's gaven hier een andere invulling aan. Ze maakten intern afspraken over de inzet van voldoende jagers voor predatiebeheer. Bij een tekort aan jagers kan contact worden opgenomen met de betreffende WBE of twee overkoepelende contactpersonen. In een aantal situaties en jaren speelde de beschikbaarheid van voldoende menskracht een rol. Via een motie behorende bij de Nota Beheer en Schadebestrijding wordt in het laatste kwartaal van 2020 onderzocht of het noodzakelijk is de inzet van jagers te professionaliseren.

De provincie verleende in 2015 voor drie gebieden

een ontheffing om met kunstlicht op vossen te jagen. In de periode 2016-2020 werd deze ontheffing in het werkgebied van zes collectieven verleend, uitgezonderd de Waddeneilanden.

De provincie verleende in 2017 ontheffing voor het vangen van zwarte kraaien met een vangkooi in het werkgebied van zes collectieven, opnieuw uitgezonderd de Waddeneilanden. Sinds de uitspraak van de rechter van 14 september 2018 (ECLI:NL:RBN-NE:2018:3682) mag de vangkooi voor de zwarte kraai echter niet meer gebruikt worden.

In 2017 is er monitoringsonderzoek gestart naar de predatiedruk van steenmarters in de nestfase. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek is in de Soarremoarrepolder, in 2018, een beheerpilot gestart om de predatiedruk veroorzaakt door steenmarters te verminderen. In 2020 is de pilot uitgebreid naar acht gebieden. In 2021 wordt deze pilot voortgezet in veertien gebieden.

De FBE (faunabeheereenheid) houdt het aantal geschoten vossen bij en rapporteert jaarlijks aan de provincie.

5.4. Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen

Maatregel	Gepleegde inspanning output	Bijdrage Weidevogeldoelstelling outcome
36. Provincie borgt het ruimtelijke beleid van de weidevogelkansgebieden en parels in de Verordening Romte Fryslân en neemt de kaart weidevogelkansgebieden en de parels (gebieden kleiner dan 100 ha met meer dan 25 broedparen grutto) hierin op.	●	●
37. Provincie beheert het weidevogelcompensatiefonds en zet middelen hieruit in voor mozaïekbeheer in de weidevogelkansgebieden en de parels.	●	●
38. Gemeenten houden in ruimtelijke plannen rekening met het ruimtelijk beleid voor de weidevogelkansgebieden en de parels.	●	●
39. Gemeenten zorgen zo nodig voor weidevogelcompensatie door het storten van een bedrag in het provinciale weidevogelcompensatie- fonds.	●	●
40. Gemeenten streven waar mogelijk en wenselijk naar herstel van openheid in weidevogelkans- gebieden.	●	●

Toelichting

ad. 36.

De provincie herzag in 2014 haar verordening Romte Fryslân. Ze nam daarin de weidevogelkansgebieden en werkte de regels rond weidevogelcompensatie bij. In 2017 werden de weidevogelkansgebieden opnieuw begrensd op basis van recente telgegevens.

De spelregels rond weidevogelcompensatie worden door deze evaluatie niet gewijzigd. Wel stellen we voor de effectiviteit van het compensatiebeheer te verbeteren en aan te sluiten bij de laatste inzichten voor effectief weidevogelbeheer. Ook stellen we voor de hectarevergoeding die gebaseerd is op 'beheerpakket 15 juni' aan te passen naar 'beheerpakket kruidenrijk weidevogelgrasland 1 juli'. Zie hiervoor de berekening in het Aanvalsplan Grutto.

De middelen uit het weidevogelcompensatiefonds zijn ingezet om extra natuur of agrarisch natuurbeheer te realiseren in de volgende gebieden: Himpensermar (39 hectare agrarisch natuurbeheer), Centrale As (50 hectare agrarisch natuurbeheer), Jorwerd (89 hectare natuur en 156 hectare agrarisch natuurbeheer) en in een aantal kleinere gebieden.

De effectiviteit van de weidevogelcompensatie is in

2016 onderzocht in het onderzoeksproject 'Adres onbekend - Verplaatsingen van grutto's als gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen rond Leeuwarden.'

We stellen voor in 2022 opnieuw de effectiviteit van afgesloten weidevogelcompensatie te onderzoeken.

De weidevogelcompensatieregeling lijkt bij gemeenten weinig bekend of ze wordt niet altijd tijdig meegenomen in de planvorming. Bij ruimtelijke ingrepen zoekt men niet altijd naar alternatieve locaties, waardoor weidevogelkansgebieden verstoord worden.

ad. 38.

Gemeenten nemen het belang van weidevogels doorgaans onvoldoende mee in hun ruimtelijke beleid. Aan de voorkant wordt veelal geen rekening gehouden met de ligging van weidevogelkansgebieden en parels. Dit komt pas aan de orde bij de toetsing van plannen, wanneer er nauwelijks nog mogelijkheden zijn voor de planaanpassingen.

ad. 39.

De betrokkenheid van gemeenten bij het weidevogelwerk neemt toe, onder andere in Leeuwarden en Súdwest-Fryslân. Het blijkt wel enorm complex om coördinatie te voeren op het vergroten van de openheid van het landschap. Desalniettemin is daarmee rond Workum, met het Fûgelweb, een begin gemaakt.

5.5. Kennis, samenwerking, educatie en voorlichting, monitoring en onderzoek

Maatregel	Gepleegde inspanning output	Bijdrage Weidevogel­doel­stelling outcome
41. Provincie evalueert de Weidevogelnota 2014-2020 in 2017, zoals richting PS op 27-2-2013 toegezegd.	●	●
42. De organisatoren van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 benutten de potenties om de zichtbaarheid van weidevogels en de link met de culturele identiteit van de Friezen te versterken.	●	●
Kennisontwikkeling en -deling	●	
43. Provincie stimuleert initiatieven voor uitwisseling van kennis die openbaar toegankelijk is en faciliteert de Weidevogelkenniskring.	●	●
44. Provincie maakt afspraken met het Olterterpoverleg over de werkwijze, promotie en communicatie.	●	●
45. Provincie organiseert jaarlijks samen met de partners van het Olterterpoverleg en het Weidevogelkenniscentrum een weidevogelkennisdag.	●	●
46. Provincie maakt met BoerenNatuur (inmiddels Kollektivenberied Fryslân (KBF)) afspraken over professionalisering van de ANV's in 2014 en 2015.	○	○
47. Provincie stelt budget beschikbaar voor professionaliseringsaanvragen en een coördinator voor alle initiatieven rondom kennisdeling en kennisontsluiting.	●	●
48. Provincie benadert het ministerie van EZ voor het stimuleren van internationale samenwerking.	●	●
49. Andere partijen werken intensief samen en wisselen kennis zoveel mogelijk uit; benutten eventueel de mogelijkheden om het landelijke Weidvogelkenniscentrum onder te brengen in Dairy Campus.	●	●
50. Andere partijen zorgen voor promotie van en communicatie over hun activiteiten	●	●
51. Andere partijen kunnen op projectbasis aanvragen doen voor kennisuitwisselingsprogramma's.	●	●
Educatie en voorlichting		
52. Provincie bevordert dat de BFWV, IVN, NME steunpunten, FMF en ANV's (inmiddels collectieven) alle lokale initiatieven op het gebied van kennis rondom weidevogels inventariseren voor jongeren van 0-18 jaar.	●	●
53. Provincie stimuleert de samenwerking tussen de verschillende organisaties die lesaanbod hebben voor het primair onderwijs (PO) en voorgezet onderwijs (VO) om zo een dekkend netwerk te realiseren.	●	●
54. Provincie stelt samen met betrokken (onderwijs)organisaties een programma op voor de voorschoolse instellingen, het PO en het VO, en een curriculum met leerdoelen per doelgroep. Lesprogramma en curriculum worden gevuld met alle lokale initiatieven en bestaande materialen.	●	●
55. Provincie zet weidevogelkennis op de agenda van de besturenkoepels voor PO en VO.	●	●
56. Provincie stelt samen met de betrokken partijen een activiteitenplan en een acquisitieplan op over de frequentie waarmee partijen het onderwijs zullen	●	●

57. Provincie stimuleert samenwerking tussen onderwijsinstellingen, Alterra, Olterterpoverleg, provincie Fryslân en Dairy Campus om kennis over weidevogelbeheer te ontsluiten, o.a. via het Weidevogelkenniscentrum en de landelijke Weidevogelkenniskring.	●	●
58. Provincie vraagt het Dairy trainingscentrum cursussen te ontwikkelen die aansluiten bij de kennisbehoefte van vrijwilligers in het veld.	●	●
59. Besturenkoepels van PO en VO spannen zich in voor uitvoering van lespakketten op scholen.	●	●
Monitoring en onderzoek		
60. Provincie houdt jaarlijks met betrokken partijen de weidevogeltrends en kuikenoverleving nauwgezet bij, met extra aandacht voor effectmeting van beheermaatregelen in het veld.	●	●
61. Provincie regelt de wijze van monitoring in de overeenkomst met natuurbeheerders en gebiedscoalities, waarbij dit zo nodig kan worden aangepast.	●	●
62. Provincie presenteert de resultaten van de beheermonitoring jaarlijks op de Weidevogelkennisdag.	●	●
63. Provincie sluit jaarlijks een overeenkomst met het Weidevogelmeetnet (Sovon) voor de beleidsmonitoring.	●	●
64. Provincie ondersteunt de BFWV in beheermonitoring.	●	●
65. Provincie zet het onderzoek naar de grutto in SW- Fryslân (RUG) en naar Adres Onbekend in 2014 en 2015 (A&W) voort.	●	●
66. Provincie verstrekt zo nodig opdrachten tot het uitvoeren van onderzoeken naar o.a. effecten van plas-dras, bedrijfs- en verdienmodellen, invloed van kruidenrijkdom op de agrarische bedrijfsvoering en koppelt de uitkomsten van de onderzoeken aan het onderwijs.	●	●
67. Gebiedscoalities zorgen voor de inventarisatie- gegevens (beheermonitoring) van de weidevogelkerngebieden.	●	●
68. BFWV en SOVON zorgen voor de inventarisatiegegevens buiten de weidevogelkerngebieden	●	●
69. BFWV verzamelt alle beheergegevens centraal in een GIS-systeem dat met de provincie uitgewisseld kan worden, en verzorgt de berekening van de kuikenoverleving.	●	●
70. Weidevogelmeetnet Fryslân (Sovon) continueert, in samenwerking met CBS, de beleidsmonitoring en trendberekening in Fryslân d.m.v. telplots.	●	●
71. Provincie stelt een lectoraat Weidevogels in.	●	●

Toelichting

ad. 42.

Uitgevoerd en goed ook, onder meer in de vorm van een muziek- en (dans)theatervoorstelling en over-

nachtingen met lezingen en muziek in het weidevogellandschap.

ad. 48.

Naast de hierboven beschreven acties zette de pro-

vincie Fryslân zich ook in voor de bescherming van de weidevogels langs de Flyway (trekroute) en in de overwinteringsgebieden.

November 2018 praatte Gedeputeerde Kramer, tijdens de European week in Brussel, met de Franse parlementariër Moreau over de jacht op grutto's in Frankrijk, omdat meerdere Franse regio's plannen hadden om in 2019 de jacht op grutto's en wulpen weer te openen. Hierover is ook namens GS een brief gestuurd naar betreffende Franse regio's. Uiteindelijk is de heropening van de jacht op grutto's en wulpen niet doorgegaan. De komende jaren blijft dit echter wel een aandachtspunt.

Op 20 mei 2020 stuurde de Commissaris van de Koning, namens GS, een brief naar de betrokken minister en de president van Portugal over de impact van de uitbreidingsplannen van het nabij wetland de Taag gelegen vliegveld op de ontwikkeling van de weidevogels van de Oost-Atlantische Flyway. Deze kwestie baart zorgen omdat de monding van de Taag een zeer belangrijke tussenstop is voor duizenden trekvogels, waaronder de grutto. We blijven genoemde ontwikkelingen, samen met Vogelbescherming Nederland en de RUG, nauwlettend volgen.

Met het in december 2020 toegekende Europese project LIFE IP GrassBirdHabitats zet de provincie Fryslân zich samen met de deelstaat Niedersachsen in op de verbetering van de Duitse en Nederlandse broedgebieden en het verbeteren van de omstandigheden langs de Flyway en in het Afrikaanse overwinteringsgebied. Hierbij zal worden samengewerkt met Frankrijk, Portugal en verschillende Afrikaanse landen. Tevens is een aanvullende Horizon2020 aanvraag in voorbereiding om daadwerkelijk langs de Flyway en in het Afrikaanse overwinteringsgebied maatregelen te kunnen treffen.

ad. 52-56

Basisonderwijs: Via het project 'op avontuur by de boer' is tussen 2014 en 2019 de nodige aandacht besteed aan de weidevogelproblematiek in het basisonderwijs. In totaal bezochten 8400 leerlingen van groep 5 t/m 8 een boer in de directe omgeving om in

het veld opdrachten over weidevogels uit te voeren. Het project startte in Zuidwest-Friesland en werd in de loop der jaren uitgerold over de provincie.

In 2017 startte het project 'Greidhoeke goes Onderwijs'. Vier kleine plattelandsscholen stelden met een vernieuwende onderwijsvorm gedurende twee jaar de bedreigde grutto en het gebrek aan biodiversiteit in de Greidhoeke in allerlei vormen aan de kaak. Het bereik was enorm want behalve de 250 leerlingen werden ook hun ouders, grootouders en dorpsgenoten bij het project betrokken. Met als tastbare beloningen: een skriezenliet in de Friese top 100 lijst, winnaar van de onderwijsprijs Fryslân én een blijvend kunstwerk bij vogelkijkhut Skrok.

Gedurende genoemde periode zijn de volgende materialen ontwikkeld. Een leskist voor boeren, een lesbrief en stripboek voor in de klas in het kader van 'op avontuur by de boer'. Alle Friese basisscholen kregen een exemplaar van het stripboek. In 2016 ontwikkelde de Stichting Mearslacht het les/werkboekje 'Maitiid yn it lân' dat naar alle scholen kregen. Dezelfde stichting ontwikkelde in 2017 ook een kwartet. In 2018 ontvingen alle (basis)scholen twee prentenboeken: Pykje Fjouwer/Kuikentje Vier, inclusief twee gehaakte Pykjes Fjouwers en het Weide Weelde weidevogelkwartet. Met het haken van 700 Pykjes Fjouwer, door 400 mensen, werd een nieuwe doelgroep aangeboord. De oproep om te haken werd op Facebook 65.000 keer bekeken.

Het prentenboek werd voorzien van een ontdekpad Pykje Fjouwer voor de groepen 1 t/m 4 dat in de buurt van de school werd uitgezet. De kinderen voerden vervolgens opdrachten uit waarmee ze in de huid kropen van het gruttojong. In 2018 en 2019 werden zo 2.100 leerlingen en 560 ouders bereikt.

In 2019 ontvingen alle kinderen in groep 3 (ca. 8.000) het boekje '52 buitenavonturen' met daarin ook enkele weidevogelopdrachten. In 2020 werden alle activiteiten die in het voorjaar en najaar zouden plaatsvinden vanwege Corona afgeblazen. Wel ontvingen alle vijftig scholen in Noardeast-Fryslân het boekje 'Sipke fynt in ljipaai', inclusief een bijbehorende lesbrief.

Natuurmuseum Friesland organiseerde in het voorjaar van 2014 de 'Grote Grutto Race'. Gelijktijdig was er de expositie 'Grutsk op de Grutto' met tekeningen uit het stripboek 'Het Grutto Voorjaar'. Goed voor 5500 bezoekers. Het weidevogelseizoen werd met 100 kinderen afgesloten door grutto Amalia uit te zwaaien. In 2015 bood het Natuurmuseum de Leeuwarder scholen een kunstmenu-programma over weidevogels aan. Goed voor 90 groepen en 2.300 leerlingen. Hetzelfde museum organiseerde in 2018 een half jaar lang het 'Grote Grutto Theater'. Goed voor ruim 42.000 bezoekers. In 2018 werd ook de voorstelling 'De Kanoet' in totaal 150 maal gespeeld op scholen in Fryslân, Groningen en Drenthe. Daarmee werden 4.000 kinderen bereikt. Jaarlijks verschenen er artikelen over de verschillende projecten in kranten op websites en Facebook.

BFVW: Jaarlijks wordt door een lokale vogelwacht de inmiddels bekende Jeugdfûgelwachtdei georganiseerd. De Bond Friese VogelWachten (BFVW) ondersteunt de vrijwilligers van de lokale vogelwacht hierbij. Het evenement trekt jaarlijks tussen de 150 en 250 kinderen in de basisschoolleeftijd en hun begeleiders. 's Ochtends maken ze kennis met alle facetten van de agrarische natuur als grootste ecosysteem in onze provincie. Daarbij wordt ruim aandacht besteed aan weidevogels. Een melkveehouder treedt op als gastheer. Het leven op en rond de boerderij komt daarmee ook aan bod. Van de activiteit wordt jaarlijks een verslag gemaakt.

Naast de Jeugdfûgelwachtdei organiseert de BFVW jaarlijks een bijeenkomst voor vrijwilligers die zich lokaal met jeugd(vogel)educatie bezighouden. Deze bijeenkomsten zijn voor de vele vrijwilligers een inspiratiebron en hebben tevens een netwerkfunctie.

In 2019 startte een samenwerking tussen de Bond Friese VogelWachten (BFVW) en Nordwin College.

Het doel was het delen van kennis van weidevogelbeheer als onderdeel van het lesprogramma agrarische bedrijfsvoering. Studenten van de Mbo-opleidingen Melkveehouderij, Loonwerk en Plantenteelt kregen de beschikking over een weidevogel(educatie)app. Deze applicatie is afgeleid van de registratie-app van de BFVW. Leerlingen kunnen met deze app in de praktijk oefenen met het opsporen en registreren van weidevogelnesten. Ook kunnen ze andere vogel- en diersoorten, waaronder predatoren, als waarneming registreren. De app ontsluit bovendien informatie over weidevogels en weidevogelbeheer die is vastgelegd in een kennisbank van het Nordwin College.

Nordwin College: Sinds 2019 is er nieuw digitaal lesmateriaal beschikbaar voor het Mbo. Het Nordwin College arrangeerde dit in Wikiwijs, met als doel het landelijk te kunnen delen. De wikiwijs arrangementen over basiskennis, bescherming en beheer, grasland, zorg voor natuur en water, melkveehouderij, natuurinclusieve landbouw en weidevogels zijn te vinden op het Groen Kennisnet.

Een arrangement dat specifiek ingaat op de materie van alternatieve verdienmodellen is nog in ontwikkeling en volgt binnenkort. Evenals het arrangement over weidevogels en predatie. Daarnaast zijn enkele docenten- en netwerkbijeenkomsten georganiseerd.

IWSG samen met RUG: Gebaseerd op de internationale conferentie van de International Wader Study Group in Workum (28 september - 1 oktober 2018) bracht de International Wader Study Group, met financiële steun van Provincie Fryslân, een boekje uit met droomscenario's voor het inrichten van het Zuidwest-Friese landschap voor grutto, kievit, kempfaan en watersnip¹. Van dit boekje zijn inmiddels 5000 exemplaren gratis verspreid.

1 Een horizon vol weidevogels in Zuidwest-Friesland / Meadowbirds on the horizon of Southwest Friesland (Howison, R.A., Belting, H., Smart, J., Smart, M., Schuckard, R., Thorup, O., Piersma, T. & International Wader Study Group, 2019). Internationale ecologische kennis die de landbouw in Zuidwest-Friesland met biodiversiteit verbindt / Harvesting international ecological knowledge to connect farming practices in the Southwest of Friesland with biodiversity. (International Wader Study Group, Workum).

ad. 57-58.

De landelijke kenniskring is in 2016 opgegaan in het OBN Netwerk Boerenlandvogels. Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) ontwikkelt en verspreidt kennis met als doel het structureel herstel en beheer van natuurkwaliteit. Het is een onafhankelijk en innovatief platform waarin mensen uit beheer, beleid en wetenschap samenwerken.

In 2019 en 2020 deden Alterra, Sovon en Altenburg & Wymenga voor het OBN - met financiering van Bij12, Vogelbescherming Nederland, de provincie Zuid-Holland en de provincie Fryslân - onderzoek naar de effecten van plas-drassen op de overleving van kievitkuikens tot vliegvlug.

Kennismakelaar Boerenlandvogels: Na vertraging bij de Dairy Campus/WUR is de Kennismakelaar Boerenlandvogels in de zomer van 2020 begonnen met het uitvoeren van een inventarisatie over lopende onderzoeken en nieuwe ontwikkelingen in het veld bij partijen als BoerenNatuur, Vogelbescherming Nederland, de WUR en Sovon. De agrarische collectieven en terreinbeheerders worden binnenkort benaderd om de knelpunten in de uitvoering van het ANLb/natuurbeheer in beeld te brengen met betrekking tot de bescherming van boerenlandvogels. Dit gaat de basis vormen voor een kennisagenda voor het bundelen en delen van bestaande en nieuwe praktijkkennis.

Onderwijsactiviteiten vanuit Van Hall Larenstein: Binnen hogeschool Van Hall Larenstein (VHL) werken inmiddels verschillende opleidingen samen rondom het thema weidevogels. Jaarlijks doen meerdere studenten afstudeeronderzoeken en/of stages bij het lectoraat. Ook in de minor 'Wildlife Management' gaat jaarlijks een groep studenten aan de slag voor het lectoraat of voor een uitvoerder van het weidevogelbeheer in de praktijk.

Gekoppeld aan het CAP-project 'A greener future for young farmers' heeft VHL met Vogelbescherming Nederland een goede slag geslagen met het thema natuurinclusieve landbouw. Zo is over dit onderwerp een website op Groen Kennisnet gemaakt en zijn er onderwijsdagen en webinars georganiseerd voor de groene hbo's en mbo's. Ook is er lesmateriaal over natuurinclu-

sieve landbouw vanuit het vmbo, mbo en hbo opgehaald via een prijsvraag en gedeeld via het Groen Kennisnet. Het integraal meenemen van de uitgangspunten voor een duurzame en meer natuurinclusieve landbouw in het dier- en veehouderijonderwijs is in gang gezet.

De activiteiten voor in het middelbaar en hoger landbouwonderwijs in het Noorden worden de komende drie jaar mede mogelijk gemaakt door de landbouwdeal Fryslân en de regiodeal NIL Noord-Nederland.

Ook de Weidevogelkennisdag is een belangrijke en goed bezochte bijeenkomst, waarin Dairy Campus een goede rol vervult.

ad. 60- 61.

Hoewel de gevraagde informatie en methoden voor het inventariseren van weidevogels verschillen tussen de BFVW en andere natuurorganisaties, is de informatie-uitwisseling verbeterd. Ook door de komst van het jaarbericht weidevogels (Weidevogelkenniskring, red.). Natuurorganisaties vinden het toepassen van de BFVW-methode bezwaarlijk omdat ze de BMP-methode ook bij andere vogelsoorten toepassen en omdat deze nauwkeuriger is en daardoor geschikter voor langjarige monitoring van aantallen. Andersom geeft de BMP-methode te weinig inzicht in reproductie en verliezen. Deze methode in heel Fryslân toepassen levert dus minder informatie op dan nu het geval is.

ad. 62.

De laatste twee jaar zijn niet de actuele gegevens van de natuurorganisaties gepresenteerd. Ze slaan hun gegevens, conform de subsidievoorwaarden, op in de Natuurdatabank Flora en Fauna. De voor de Weidevogelkennisdag gebruikte BFVW data zijn ook niet de meest actuele. Er wordt gewerkt aan aangepaste afspraken tussen natuurorganisaties, Sovon en BFVW om dit proces te verbeteren.

ad. 63.

Dit zit nu in de Europese aanbesteding, zodat er elke drie jaar opnieuw opdracht wordt verleend om jaarlijks te monitoren. Daarnaast proberen we het meetnet te optimaliseren.

ad 65.

Sinds 2004 is de grutto onderwerp van RUG-onderzoek in SW-Fryslân. In 2020 verscheen de Grutto Monitor 2012-2019 die laat zien dat huidige vormen van weidevogelbeheer voornamelijk positief bijdragen aan de uitkomstkans van nesten. Om de gruttopopulatie in SW-Fryslân minimaal stabiel te houden, is er meer aandacht nodig voor de kuikenperiode en de kwetsbare periode na het uitvliegen.

De provincie Fryslân ondersteunde het RUG-onderzoek in de periode 2014-2019 jaarlijks met € 200.000,-. Voor de periode 2021-2024 wordt samen

met de andere weidevogelprovincies gezocht naar financiering om het onderzoek voort te zetten en het populatieonderzoek uit te breiden met ecosystemeonderzoek. Het ministerie van LNV heeft hiervoor reeds het grootste deel van de financiering beschikbaar gesteld.

ad. 67.

De inventarisatie wordt door de BFVW gedaan. De publicatie van de jaarcijfers wordt gezamenlijk gedaan door de natuurbestuurders, collectieven, Sovon, BFVW en de provincie.

5.6. Vrijwillige kavelruil

Maatregel	Gepleege inspanning output	Bijdrage Weidevogeldoelstelling outcome
72. Het provinciale Projectbureau Kavelruil ondersteunt vrijwillige kavelruilprojecten en benut de provinciale subsidiemogelijkheden voor kavelruil, kavelinrichting en evt. bedrijfsverplaatsing.	●	●

Toelichting

ad. 72.

Voor weidevogels is vrijwillige kavelruil met name geschikt om de topgebieden voor weidevogels te versterken. De regeling is er, maar wordt weinig gebruikt. Het betreft vaak een complex gebiedsproces. Door de onbekendheid van de mogelijkheden voor vrijwillige kavelruil, en doordat de aandacht van de collectie-

ven op het vernieuwde stelsel ANLb lag, kwam de vrijwillige kavelruil niet eerder dan 2017 op gang. In de periode 2017 tot 2020 zijn vier kavelruilprojecten ten behoeve van weidevogels gerealiseerd. Ondanks het geven van voorlichting aan de collectieven komt de kavelruil voor weidevogels moeizaam op gang. In 2020 is er ter inspiratie een filmpje gemaakt over de kavelruil t.b.v. weidevogels in Gaastmeer. Zie: https://youtu.be/AuoVPwr_cds

6. Ontwikkelingen in weidevogelbeleid

Sinds het verschijnen van de 'Nota Weidevogels 2014–2020' is er veel gebeurd dat van invloed is op het Friese weidevogelbeleid. Niet alleen provinciaal, maar ook landelijk. Het meest recente voorbeeld is de presentatie van het Aanvalsplan Grutto (november 2020). In dit hoofdstuk staan we kort stil bij de belangrijkste ontwikkelingen.

6.1 Overheden

Bestuursopdracht 2019 - 2023

Ambitie is om het biodiversiteitsverlies om te buigen naar herstel op de langere termijn. De kwaliteit van bodem, water en landschap verbetert daardoor. Een concreet resultaat hiervan is dat het aantal weidevogels in het landelijk gebied toeneemt.

Vernieuwing stelsel Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer is per 1 januari 2016 vernieuwd. De kern van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb 2016) is een collectieve gebiedsgerichte benadering op die plekken die de meeste kans bieden op een goed natuurrendement. Dit moet leiden tot een effectiever en efficiënter beheer met meer natuurwinst en lagere uitvoeringskosten. Uitgangspunt is een leefgebiedenbenadering: het creëren en in stand houden van een leefgebied voor een soort of groep van soorten die in het betreffende gebied vergelijkbare beheeractiviteiten vragen.

In Fryslân zijn er zeven agrarische collectieven opgericht die allemaal subsidie voor agrarisch weidevogelbeheer bij de provincie hebben aangevraagd. Ze hebben dat zo goed mogelijk afgestemd met coalitiepartners zoals de natuurbeheerders en de vrijwilligers van de BFVW. In kader van het traject 'Lerend Beheren' wilden we komen tot een nog betere gebiedsgerichte samenwerking op het niveau van weidevogelkerngebieden. Het Kollektivenberied Fryslân (KBF) is het samenwerkingsverband van deze zeven collectieven en LTO Noord-Fryslân.

Evaluatie stelsel Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer

De resultaten van de landelijke evaluatie van het stelsel Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer komen pas in de eerste helft van 2021 beschikbaar. Uit een eerste verkenning werd al wel duidelijk dat het weidevogelbeheer meer versnipperd is sinds de start in 2016. Er zijn dus minder aaneengesloten beheerkernen. Ook blijkt dat de beheerpakketten met uitgesteld maai-beheer niet of nauwelijks bijdragen aan het realiseren van een goed weidevogelbiotoop. Dit heeft met name te maken met de mogelijkheden van bemesting binnen en buiten de beheerperiode van het pakket. Bij bemesting kan er een ondoordringbare hoge grasmat ontstaan waar kuikens geen dekking en voedsel kunnen vinden.

Ook blijkt dat het beheerpakket 'kruidenrijk weidevogelgrasland' jaarlijks wisselend wordt ingezet. Voor het realiseren van verschraving en een goed weidevogelbiotoop is dit niet wenselijk. Ook blijken de voorschriften met betrekking tot de maaidatum van het beheerpakket 'kruidenrijk weidevogelgrasland' contraproductief te werken bij rijke graslanden die nog niet zijn verschaald.

Flexibiliteit is noodzakelijk om het beheer goed te kunnen afstemmen op de weidevogels. Maar teveel flexibiliteit kan soms ook leiden tot keuzes die niet tot doel hebben het biotoop te verbeteren. Succes lijkt afhankelijk te zijn van de wil en motivatie van de boer.

Natuurinclusieve landbouw

In het coalitieakkoord 'Mei elkenien, foar elkenien' (2015) gaf Gedeputeerde Staten van Fryslân aan te willen bijdragen aan een toekomstbestendige economie, een omgeving waarin landbouw en natuur in balans zijn en aan het vergroten van kennis en innovatie in de agrarische sector. Met als uitdaging natuur en biodiversiteit rendabel te integreren in de agrarische bedrijfsvoering. We noemen dat inmiddels natuurinclusieve landbouw (NIL).

In het nieuwe bestuursakkoord van GS van Fryslân,

'Geluk op 1' (2019 - 2023) is m.b.t. de landbouw de volgende ambitie opgenomen:

"Onze ambitie voor de landbouw is van een viersterren-landbouw een vijfsterrenlandbouw te maken, waarbij de vijfde ster een groene/circulaire ster is. Fryslân is dé landbouwprovincie van Nederland met een sterke Agrofoodsector en dat willen we blijven. In het bereiken van een evenwicht tussen de economische en ecologische betekenis van deze sector willen wij een koploper zijn. We stimuleren de landbouwsector om de omslag te maken naar een duurzame, natuurinclusieve en grondgebonden landbouw. Het ontwikkelen van nieuwe, houdbare verdienmodellen voor de landbouw is essentieel. Het leveren van maatschappelijke diensten, zoals natuur- en landschapsbeheer, bodembiodiversiteit, waterconservering en -berging, dient volwaardig en structureel te worden vergoed. Dit kan op verschillende manieren: door deze diensten zonder meerkosten in het bedrijf in te passen, door vergoeding uit de markt, óf - waar de aanpassingen niet inpasbaar zijn in een regulier verdienmodel - door de overheid."

Regiodeal NIL

In 2019 hebben het Rijk en de drie noordelijke provincie de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw afgesloten (<https://www.regiodealnatuurinclusievelandbouw.nl/regiodeal>). Dat betekent dat er de komende jaren, verspreid over de drie noordelijke provincies en verschillende regio's, pilots worden georganiseerd en uitgevoerd die moeten leiden tot meer samenwerking en nieuwe verdienmodellen.

Omschrijving NIL

Kringloop- en biologische landbouw: natuurlijke hulpbronnen duurzaam geïntegreerd in bedrijfsvoering, inclusief zorg voor ecologische functies en de biodiversiteit op en om het bedrijf (definitie WUR). Deze vorm van landbouw 'produceert' dus ook natuurwaarden.

Landelijke aanpak weidevogels

Op 17 maart 2017 verzond de Staatssecretaris van Economische Zaken een brief aan de Tweede Kamer over de uitvoering van de motie Grashoff-Leenders (3450 XIII, nr. 98), inzake weidevogels.

In de motie Grashoff-Leenders verzoekt de Tweede

Kamer de Staatssecretaris om een nationaal plan van aanpak voor weidevogels op te stellen.

Vanuit de verantwoordelijkheid van bij het natuurbeleid betrokken partijen, en voor draagvlak van de uitvoering daarvan, heeft de staatssecretaris samen met de provincies, Vogelbescherming Nederland en BoerenNatuur de ambitie uitgesproken om stabiele weidevogelpopulaties voor Nederland te behouden. Daarom zullen zij de komende periode, in overleg met de natuurbeheerders, het verbeteren van weidevogelbeheer continueren en intensiveren.

De samenwerkende partijen hebben ingezet op het ontwikkelen van enkele scenario's door onderzoekers van WUR/Sovon. De scenario's geven inzicht in de te realiseren weidevogelaantallen, kwaliteit en omvang van geschikte habitat en de kosten.

Nieuwe Wet natuurbescherming in relatie tot weidevogels

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (Wnb) van kracht. De nieuwe wet ziet toe op "het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit."

Dit betekent dat er geen achteruitgang mag optreden van de huidige biodiversiteit en waar daar wel sprake van is, deze hersteld moet worden. De wet beschrijft de provinciale verantwoordelijkheid daarin. Deze provinciale verantwoordelijkheid is met de nieuwe wet groter geworden. Het beleid dient zich ook niet alleen op behoud van soorten te richten, maar tevens op behoud en beheer van waardevolle landschappen. De provincie is in principe het bevoegd gezag voor de Wet natuurbescherming met betrekking tot gebieds- en soortenbescherming. Sommige taken liggen bij het Rijk. Ook verplicht de wet het Rijk en de provincies een Natuurvisie op te stellen.

Omgevingsverordening

Alle vogels die van nature in het wild in Nederland voorkomen, zijn beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn. De bescherming van alle inheemse vogels en andere beschermde dier- en plantensoorten, is

in Nederland geregeld in de Wet natuurbescherming.

Algemene zorgplicht

De Wet natuurbescherming bevat een algemene zorgplicht (artikel 1.11) die vereist dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.

De zorgplicht houdt in dat een ieder die weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat zijn/haar handelen of nalaten nadelige effecten kan veroorzaken voor flora of fauna, verplicht is dergelijke handelingen achterwege te laten. Indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, dan dient men noodzakelijke maatregelen te treffen om die gevolgen te voorkomen. Voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, dan moet men die zoveel mogelijk beperken of ongedaan maken. De zorgplicht kan worden toegepast in situaties waarin geen concreet voorschrift ter bescherming van de desbetreffende natuurwaarde van toepassing is.

Deze zorgplicht kan niet strafrechtelijk, maar wel bestuursrechtelijk worden gehandhaafd. Onder andere via toepassing van bestuursdwang door het bevoegde bestuursorgaan. De zorgplicht uit de huidige Wet natuurbescherming zal worden opgenomen in de Omgevingswet. Deze wet treedt naar verwachting op 1 januari 2022 in werking. De vrij algemene zorgplicht kan in de provinciale verordening worden geconcretiseerd. Denk hierbij aan het opleggen van een maaiverbod tussen zonsopgang en zonsondergang. Maar ook aan een inventarisatie, door een ter zake kundig iemand, voordat (agrarische) werkzaamheden in weidevogelgebieden worden verricht.

6.2 Mienskip

Weidevogels als onderdeel van het Friese landschap en Friese cultuur

Weidevogels spelen een belangrijke rol bij de beleving van het Friese landschap. Daarnaast zijn weidevogels een belangrijke schakel in de balans tussen landbouw en natuur. Ze fungeren tevens als graadmeter voor het herstel van de biodiversiteit in het boerenland. Verder is de grutto een graadmeter voor verbonden-

heid van Friezen met het cultuurlandschap en de natuur. Ook hebben de weidevogels en het bijbehorende weidevogellandschap een belangrijke rol voor toerisme.

Living Lab

Sinds het voorjaar 2016 is het Living Lab natuurinclusieve landbouw actief (<https://www.livinglabfryslan.frl/>). Het Living Lab is een instrument dat richting geeft aan natuurinclusieve landbouw in Fryslân door perspectieven in het boerenbedrijf te stimuleren. Er worden door de partners projecten ontwikkeld, gericht op onderzoek naar en implementatie van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Denk daarbij aan projecten als 'Koeien en Kruiden', 'Natuurlijk melken 2050' en projecten gericht op bodemdiversiteit, blauwgroene diensten, keurmerken, consumentenacties, nieuwe rassen en kostenverlaging.

Kening fan 'e Greide & LF2018

Kening fan 'e greide (KfG) is een burgerinitiatief met als doelstelling de waarde van het landschap voor latere generaties te behouden. Bewustwording, cultuur, economie (landbouw en zuivel) en natuur spelen hierbij een grote rol. De skries (grutto), de kening fan 'e greide, is het symbool van het burgerinitiatief. KfG lanceerde tijdens LF2018 een ambitieus programma met als doel het belang van biodiversiteit te agenderen bij een breed internationaal publiek. Dit gebeurde onder meer met een muziek- en dansvoorstelling in de open lucht en het organiseren van events in het Friese weidegebied. Inmiddels is de naam van het burgerinitiatief gewijzigd in Kening, waarbij de doelstelling gelijk is gebleven.

Aanvalsplan Grutto

Op initiatief van Pieter Winsemius (oud-minister van VROM), It Fryske Gea, de Friese Milieu Federatie en Vogelbescherming Nederland is met inbreng van zes weidevogelprovincies, BoerenNatuur, natuurorganisaties en wetenschappers het 'Aanvalsplan Grutto' opgesteld. Met dit medio november 2020 gepresenteerde en aan de minister overhandigde plan willen de initiatiefnemers de neerwaartse trend van de grutto en andere weidevogels keren.

Naar aanleiding van het 'Aanvalsplan Grutto' en de initiatiefnota 'Weidse blik op Weidevogels' van CDA kamerlid Von Martels is er bij de begrotingsbehandeling van LNV een motie ingediend door CDA, CU en PvdA over het behoud van de Weidevogels. In de motie wordt de regering gevraagd om voor eind januari 2021 met een voorstel te komen hoe het Aanvalsplan Grutto te realiseren.

Fryslân Greidefûgellân

Met het eind 2019 opgestelde document Fryslân Greidefûgellân (zie bijlage 2) doen de bij het Olterterpoverleg betrokken organisaties de provincie de nodige suggesties en aanbevelingen aan de hand voor de nieuwe beleidsperiode. Insteek is dat het huidige beleid niet volstaat om de achteruitgang van het aantal weidevogels een halt toe te roepen. De partners roepen de provincie op de inspanningen te vergroten en te streven naar grotere, aaneengesloten robuuste weidevogelkerngebieden van om en nabij de 1000 hectare met daarbinnen zo'n 300 hectare kruidenrijk grasland met een hoog waterpeil. Buiten deze kerngebieden dient het huidig beleid van weidevogelbescherming gehandhaafd te blijven.

6.3 Kennisinstellingen

Weidevogellectoraat

In haar coalitieakkoord 'Mei elkenien, foar elkenien' (2015) gaf GS van Fryslân aan dat zij een lector weidevogels wil faciliteren. Samen met het ministerie van Economische Zaken financiert de provincie Fryslân dit lectoraat weidevogels dat sinds 2016 functioneert.

Dr. Astrid Manhoudt is daarbij aangesteld als lector Weidevogels bij hogeschool Van Hall Larenstein. De lector werkt vanuit de vragen die de omgeving stelt. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de opleidingen Diermanagement, Dier- en Veehouderij, Bedrijfskunde en Agribusiness en het mbo. De belangrijkste ambitie is aansluiting te vinden bij de praktijk, niet in de laatste plaats de boerenpraktijk. Vraagstukken uit die praktijk zijn leidend voor het toegepast onderzoek en projectenprogramma.

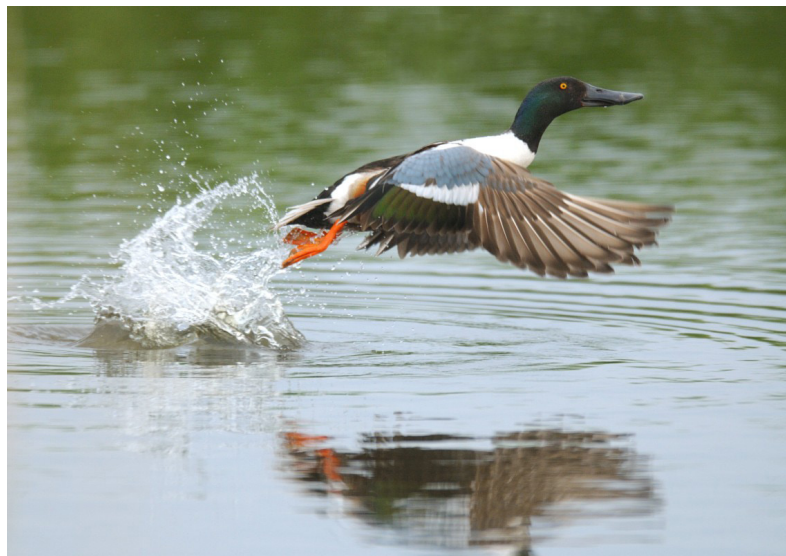
Lerende evaluatie Natuurpact van het Planbureau voor de Leefomgeving

Het natuurbeleid is in de afgelopen jaren gedecentraliseerd. De invulling en uitwerking van het natuurbeleid ligt nu bij de provincies. Over de ambities in het natuurbeleid hebben Rijk en provincies afspraken gemaakt in het Natuurpact (2014). Ook is afgesproken driejaarlijks een lerende evaluatie te laten uitvoeren door het Planbureau voor de Leefomgeving.

De eerste evaluatie verscheen januari 2017. Het PBL concludeert dat de provincies goed op weg zijn met de ontwikkeling en uitvoering van het natuurbeleid voor het realiseren van de biodiversiteitsdoelen. Het doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) wordt, bij uitvoering van alle plannen, naar verwachting vergroot van 55% in 2015 naar 65% in 2027.

Ten aanzien van het weidevogelbeleid concludeert het PBL:

- ↳ Dat de nieuwgevormde agrarische collectieven de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur nog niet vergroten, doordat burgers en bewoners nog onvoldoende betrokken zijn bij het agrarische natuurbeheer.
- ↳ Dat de kansen om meer functies te combineren nog niet volledig worden benut.
- ↳ Dat het met elkaar verbinden van landbouw en natuur nog niet goed uit de verf komt.

7. Analyse, conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk kijken we of en in hoeverre doelstellingen uit de Nota Weidevogels 2014-2020 gehaald zijn en geven we aanbevelingen voor de toekomst.

7.1. Realiseren vitale weidevogelpopulaties

Doelstelling uit de nota

Het doel van ons weidevogelbeleid is het realiseren van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân. De grutto fungeert hierbij als gidssoort. Concreet richten we ons op 10.000 gruttobroedparen in Fryslân in 2020.

Voorop staat dat we de neerwaartse trend van soorten in een opwaartse trend willen ombuigen. Het exacte aantal broedparen vinden we daarbij minder belangrijk. Wezenlijker is dat een opgaande lijn wordt ingezet: dat het aantal broedparen gestaag groeit en dat er weer perspectief is op duurzame levensvatbare populaties.

Analyse

Belangrijk bij het lezen van onderstaande is om te bedenken dat het beleid van het concentreren van inspanningen en middelen met collectief beheer in weidevogelkerngebieden feitelijk pas startte met het in werking treden van het nieuwe stelsel van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2016 (ANLb 2016). Dus met ingang van broedseizoen 2016. De in deze eindevaluatie gepresenteerde weidevogelresultaten zijn dus deels nog het gevolg van het voorgaande beleid. In 2009 werd wel al gestart met de gebiedsgerichte aanpak. Deze aanpak is met de inwerkingtreding van het ANLb verder uitgewerkt en geconcentreerd. Uit deze eindevaluatie komt, net als bij de tussenevaluatie, naar voren dat er de afgelopen jaren door alle bij weidevogels betrokken partijen veel inspanningen zijn verricht en acties zijn uitgevoerd om de weidevogels te beschermen en te behouden. In de weidevogelkerngebieden lukt dat beter dan op het gangbare boerenland.

De achteruitgang van belangrijke weidevogelsoorten als de grutto, kievit en scholekster is echter geen halt toegeroepen. Zo nam het aantal broedparen van de grutto tussen 2014 en 2020 af van circa (schatting) 8200 naar 6700, terwijl de beleidsdoelstelling was 10.000 grutto broedparen in 2020. Ook het aantal kieviten en scholeksters nam de afgelopen acht jaar af. Positief is dat de slobbeend in dezelfde periode redelijk stabiel bleef en de tureluur, veldleeuwrik, graspieper en gele kwikstaart zelfs een toename vertoonden.

De populatieontwikkeling van de meeste soorten volgt de landelijke tendens. Tureluur en veldleeuwrik onderscheiden zich in Fryslân positief ten opzichte van het landelijke beeld. Bij de tureluur is de provinciale toename waarschijnlijk toe te schrijven aan het beheer (ANLb en/of reservaat). Duidelijk is dat de achteruitgang in de gebieden met beheer, de weidevogelkerngebieden, minder hard gaat dan in het gangbare boerenland.

In 2017 werd nog gesteld dat het realiseren van stabiele weidevogelpopulaties binnen de weidevogelkerngebieden mogelijk zou zijn, zodat vanuit deze 'brongebieden' op termijn een doorgroei zou ontstaan. Met een gruttipopulatie van 10.000 broedparen als ijkpunt.

Deze eindevaluatie laat zien dat dit met het huidige beleid, de gepleegde inspanningen en het (agrarisch) natuurbeheer en bijbehorende financiering niet haalbaar blijkt. Er is nog geen sprake van stabiele weidevogelpopulaties, met name wat de steltlopers betreft (grutto, kievit, scholekster). Duidelijk is dat dit zonder verregaande maatregelen ook niet gaat lukken. Denk daarbij aan maatregelen als het vergroten en verbinden van het areaal en het verzwaren van het beheer, optimalisering inrichting, versterken predatiebeheer, naleven zorgplicht en de transitie naar natuurinclusieve landbouw.

Conclusies

Het ingezette beleid van de Nota Weidevogels heeft de achteruitgang van grutto, scholekster en Kievit niet kunnen stoppen, maar we zien in de gebieden met beheer, de weidevogelkerngebieden, wel een minder harde achteruitgang dan in de gebieden zonder beheer, het gangbare boerenland. Een belangrijke oorzaak lijkt de nest- en de kuikenoverleving te zijn. In de nestfase gaan met name in het gangbare boerenland nog te veel nesten verloren door werkzaamheden. Daarnaast is in het gangbare boerenland minder voedsel en dekking voor de kuikens aanwezig. Bovendien speelt de predatiedruk in zowel het gangbare boerenland als in de weidevogelkerngebieden een grote rol.

We zien dat het BTS gemiddeld genomen te laag is. In de kuikenseizoen lijkt de biotoop niet op orde te zijn. Er is onvoldoende geschikt kuikenland aanwezig in ruimte en tijd. Dit betreft zowel extensief beweidde percelen als kruidenrijke vochtige graslanden. Daarnaast blijkt uit onderzoek van de RUG dat er gedurende het gehele broedseizoen behoefte is aan plas-draspercelen. Ook lijkt het insectenaanbod tijdens het broedseizoen te zijn afgenomen. Daarnaast speelt de predatiedruk een grote rol in de kuikenseizoen en nestfase.

7.1.1 Inrichting 40.000 ha weidevogelkerngebied en behoud weidevogels daarbuiten

Doelstelling uit Nota Weidevogels

We stimuleren dat in Fryslân in totaal circa 40.000 hectare wordt ingericht en beheerd als weidevogelkerngebied waarin we met alle partijen samenwerken aan gunstige condities. Voor in totaal min. 10.000 gruttobroedparen betekent dit een dichtheid van gemiddeld 25 broedparen per 100 hectare. Buiten de weidevogelkerngebieden streven we naar het ombuigen van de dalende trend zodat de aantallen weidevogels niet verder afnemen.

Om deze doelen te bereiken moeten beheer en inrichting in de meest geschikte gebieden nog beter zijn afgestemd op weidevogels. Hiervoor zijn per hectare meer inspanningen en middelen

nodig. Daarom zetten we de beschikbare middelen voor weidevogels meer geconcentreerd in, in de weidevogelkerngebieden.

Analyse

Herziening Agrarisch natuurbeheer en vorming gebiedscollectieven

Een belangrijke stap in de gebiedsgerichte benadering is gezet met de herziening van het stelsel agrarisch natuurbeheer in 2016. Er zijn zeven agrarische collectieven opgezet die in 2016 voor de periode 2016-2021 een gebiedsaanvraag voor het ANLb hebben gedaan. Het vormen van gebiedscoalities en weidevogelkerngebieden heeft niet de aandacht gekregen die nodig was.

Verdere optimalisatie van de samenwerking en de afstemming tussen alle gebiedspartners is belangrijk. Zo kunnen het agrarisch natuurbeheer en het natuurbeheer van weidevogelreservaten beter op elkaar worden afgestemd. Weidevogelbeheer lijkt namelijk vooral succesvol bij uitvoering in de ruimtelijke combinatie van reservaat en agrarisch weidevogelbeheer. Daarbij kan het soms nodig zijn de beheertypen in de natuurreservaten aan te passen. Ook de beheerpakketten van het agrarisch natuurbeheer kunnen soms nog beter worden geoptimaliseerd.

Vernatting in de vorm van plas-dras en hoog waterpeil neemt gestaag toe. Het is belangrijk deze stijgende lijn vast te houden. Het versimpelen van de procedure kan daarbij helpen. De agrarische collectieven werken hier samen met Wetterskip Fryslân al aan. Het tegengaan van verzuivering, het verlies van bodemleven en het optimaliseren van het watersysteem in de weidevogelkerngebieden blijven aandachtspunten.

Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen

Op provinciaal niveau is de bescherming van weidevogelkansgebieden en parels, evenals het weidevogelcompensatiefonds, geregeld in de nieuwe verordening Romte Fryslân van 2014. Ook gemeenten besteden aandacht aan weidevogels, maar de indruk is dat er ruimte is voor verbetering. Met name waar het gaat om de borging van weidevogelparels en cultuurhisto-

risch grasland, herstel van openheid, tegengaan van verruiging en het beheer van gemeentelijke gronden. Provincie en partners kunnen gemeenten ook meer betrekken.

Vrijwillige kavelruil

Voor weidevogels is vrijwillige kavelruil met name geschikt om de topgebieden voor weidevogels te versterken. Door de onbekendheid van de mogelijkheden voor vrijwillige kavelruil en doordat de aandacht van de collectieven op het vernieuwde stelsel ANLb lag, kwam de vrijwillige kavelruil niet eerder dan 2017 op gang. In de periode 2017 tot 2020 zijn vier kavelruilprojecten ten behoeve van weidevogels gerealiseerd. Ondanks het geven van voorlichting aan de collectieven komt de kavelruil voor weidevogels niet op gang.

Hectares weidevogelkerngebied

De Nota Weidevogels gaat uit van 40.000 hectare weidevogelkerngebied om het doel van 10.000 broedparen grutto's te halen. Met kerngebieden hebben we het dus over de weidevogelgebieden met agrarisch natuurbeheer en de reservaten.

Bij de omschakeling naar het nieuwe ANLb in 2016 nam het oppervlak agrarisch weidevogelbeheer af van 33.000 hectare naar 18.500 hectare. Samen met de 7.800 hectare in natuurbeheer, hebben we het anno 2020 over een kleine 26.500 hectare weidevogelkerngebied. Dat is dus zo'n tweederde van het beoogde areaal. Dit is veel te weinig voor het realiseren van de doelstelling voor 10.000 broedparen grutto.

Is de doelstelling van 10.000 broedparen grutto haalbaar?

Gezien de beperkte omvang en versnippering van het areaal weidevogelkerngebied (zie bovenstaand) is deze doelstelling momenteel niet haalbaar. Ondanks dat de kwaliteit van het beheer is verbeterd, omdat er meer is ingezet op zwaar beheer. Het laatste mede dankzij de gestegen vergoedingen voor agrarisch weidevogelbeheer.

We signaleren ook dat de kwaliteit van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer voor de beheerpakketten 'hoog waterpeil', 'plas-dras', 'kuikenland', 'kruidenrijkdom' en 'extensief weiden' nog niet de streefwaarden hebben voor ecologisch effectief wei-

devogelbeheer. 'Hoog waterpeil' en 'extensief weiden' zitten zelfs beneden de instapwaarde. Ook zien we dat er nog niet overal binnen de weidevogelkerngebieden gebiedsgericht wordt samengewerkt.

De verwachting is dat het weidevogelkerngebied, met het huidige budget, de komende jaren ook niet zal toenemen. Het beschikbare budget uit het Natuurpact is daarbij de beperkende factor.

De locaties waar wel sprake is van verbetering van de populatie, komt die de afgelopen tien jaar uitsluitend voor rekening van de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en de reservaten. We signaleren dat de aantallen daar minder hard achteruitgaan, stabiliseren of licht toenemen. De reproductie ligt echter rond de kritische ondergrens. Op gangbaar boerenland gaat de achteruitgang onverminderd door en bestaat de kans dat er op de langere termijn geen grutto's overblijven.

Dit betekent dat de beheersgebieden in toenemende mate de trend en de haalbaarheid van de doelstelling gaan bepalen.

Conclusies

In het kader van het Opkrikproject zijn er vanaf 2007 veel verbeteringen doorgevoerd in de Friese weidevogelreservaten, bijvoorbeeld op het vlak van waterpeilverhoging, plas-dras, landschappelijke openheid en herstel van verschraving, verzuring en verruiging. Maar nog steeds valt er op deze terreinen nog het nodige te verbeteren. Hetzelfde geldt voor het agrarisch weidevogelbeheer. Denk daarbij aan het vergroten van het aandeel kruidenrijk grasland en het verhogen van het waterpeil.

Het lijkt erop dat de combinatie van reservaat en agrarisch weidevogelbeheer relatief betere resultaten oplevert voor weidevogels dan alleen agrarisch weidevogelbeheer of alleen natuurbeheer. Van de acht steekproefgebieden met agrarisch weidevogelbeheer waar recent sprake is van stabiele aantallen vormen

er vier een combinatie met een reservaat. En alleen de deelgebieden in Zuidwest-Fryslân die agrarisch en natuurbeheer combineren (Idzegea en Workumerwaard) zijn een brongebied¹. Hetzelfde beeld zien we op andere plaatsen in het land waar de weidevogelstand zich goed ontwikkelt, zoals de Ronde Hoep in Noord-Holland en Eemland in Utrecht.

7.1.3. Inpassing weidevogels in een rendabele agrarische bedrijfsvoering

Doelstelling uit de Nota Weidevogels

De bescherming van weidevogels past in een rendabele agrarische bedrijfsvoering en draagt bij aan de kwaliteiten en belevingswaarde van het Friese landschap.

Het combineren van landbouw met andere functies en belangen in het landelijk gebied vormt een grote opgave voor de komende periode. Het grootste deel van de weidevogels zit op agrarische gronden (89-90%). Medewerking van boeren is daarom essentieel. Weidevogels nemen in het agrarische land een vanzelfsprekende plek in die bewoners en toeristen sterk waarderen. Door het imago en de identiteit van Fryslân in dat opzicht te profileren, vergroten we de recreatieve potenties van Fryslân. Door daarnaast samen met partijen in het veld te werken aan de kwaliteiten van het landelijk gebied versterken we de band tussen het Friese landschap en cultuur. Deze benadering past goed in het profileren van Leeuwarden Fryslân als Kulturele Haadsted in 2018.

Analyse

Er zijn voorlopers die belangrijk pionierswerk verrichten, die zichtbaar zijn en kennis delen. Maar natuurinclusieve landbouw is nog geen mainstream of vanzelfsprekendheid. Weidevogelboeren beschikken nog steeds niet over voldoende adequate verdienmodellen. Dilemma's rond natuurinclusieve landbouw, en met name het ontbreken van een goed verdienmodel,

1 Een kerngebied gaat als een brongebied functioneren als er meer, liefst veel meer, weidevogels worden geproduceerd dan nodig is voor compensatie van de sterfte in de lokale populatie. Bruto Territoriaal Succes (BTS): het percentage broedparen dat in een broedjaar vliegvlugge jongen produceert.

gaan over de barrières die rendabele bedrijfsvoering in de weg staan bij weidevogelbeheer. Dat is deels aan 'de landbouwsector' te wijten, maar evenzeer aan banken, de detailhandel en overheden die het speelveld nog niet zo hebben gecreëerd dat weidevogelbeheer een vanzelfsprekend en vol houdbaar bedrijfsmodel is. Banken geven bij investeringsverzoeken bijvoorbeeld aan dat je intensiever moet boeren om de financiering rond te krijgen. Er wordt al langer gekeken naar verdiensten van aparte melkstromen, maar dit lijkt erg lastig en blijft bij kleine initiatieven. Het Aanvalsplan Grutto biedt hiervoor wellicht mogelijkheden.

Het Living Lab is een instrument dat richting geeft aan natuurinclusieve landbouw in Fryslân door perspectieven in het boerenbedrijf te stimuleren. Partners ontwikkelen projecten die gericht zijn op onderzoek naar en implementatie van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Denk daarbij aan projecten als 'Koeien en Kruiden', 'Natuurlijk melken 2050', 'Weide Weelde', 'De Fryske' en projecten gericht op bodemdiversiteit, blauwgroene diensten, keurmerken, consumentenacties, nieuwe rassen en kostenverlaging. Aanbeveling is de vergoeding te koppelen aan een dienst om zo te voorkomen dat boeren intensiever gaan boeren.

Ook binnen het veenweideprogramma en de ontwikkeling van Nationaal Park Nieuwe Stijl wordt er de komende jaren veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen in het veenweidegebied. Bij uitstek het terrein van de weidevogels.

Conclusies

Er zijn ontwikkelingen met betrekking tot verdienmodellen met weidevogels, maar lang nog niet genoeg om weidevogels op een rendabele manier te integreren in de bedrijfsvoering. De vraag vanuit de mienskip en de melkveehouders naar natuurinclusieve verdienmodellen en producten neemt toe. Ook producenten zoals Fryslân Campina en Aware zijn op zoek naar modellen voor verduurzaming en behoud van biodiversiteit. Er liggen kansen voor een duurzame melkveehouderij in balans met natuur door vraagstukken over bodem- en waterkwaliteit, voedselveiligheid, veenweide, klimaat, gezondheid, natuur en biodiversiteit met elkaar te verbinden. De nieuwe periode van het GLB, en de daarbij

horende vergroeningsmaatregelen, biedt wellicht mogelijkheden voor een basiskwaliteit biodiversiteit in de landbouw.

7.1.4 Brede samenwerking en een breed maatschappelijk draagvlak

Doelstelling uit de nota

Een breed maatschappelijk draagvlak, met name bij boeren(organisaties) en natuurverenigingen, is een noodzakelijke voorwaarde voor succesvol beleid.

Weidevogelbeheer en bescherming wordt uitgevoerd door de gezamenlijke beheerders en vrijwilligers in een gebied. Voor de realisatie van vitale populaties is het essentieel dat de partijen in een gebied intensief samenwerken en zich extra inspannen.

Analyse

Samenwerking in het Olterterpoverleg

Alle partijen die betrokken zijn bij het weidevogelbeheer zijn vertegenwoordigd in het Olterterpoverleg. Samenwerking op het dossier van weidevogelbescherming en -beheer staat centraal in dit overleg. Het overleg speelt een steeds steviger rol en komt op belangrijke weidevogelthema's met een gezamenlijk advies.

Samenwerking binnen project Grutsk op ús Greidefûgels

Sinds 2018 werken LTO Noord, KBF, BFVW, Van Hall Larenstein, Nordwin College, Cumela, het Friesch Grondbezit, AJF, Wetterskip Fryslân en de Provincie Fryslân samen aan de bewustwordingscampagne 'Grutsk op ús Greidefûgels'. Met als doel het geven van voorlichting over de inpasbaarheid van weidevogelbeheer in de bedrijfsvoering.

Onderzoek en Kennisdeling

Het onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen levert belangrijke inzichten over de effectiviteit van het weidevogelbeleid als het gaat over omvang, beheer en inrichting, insectenrijkdom, compensatie en predatie. Tevens houdt het onderzoek een vinger aan de pols van de Friese en Nederlandse populatie. Gelet op het feit dat de weidevogelpopulatie nog steeds afneemt,

en de predatiedruk toeneemt, blijft dit onderzoek de komende jaren belangrijk.

Het hoofddoel van het weidevogelkenniscentrum/makelaar en het weidevogellectoraat is het bundelen en ontsluiten van beschikbare kennis op het gebied van weidevogelbeheer en bescherming. Hierover is de laatste jaren veel wetenschappelijke en praktijkkennis opgedaan. Het is belangrijk dat deze kennis beschikbaar komt voor de (toekomstige) beheerders en vrijwilligers om zo de kwaliteit van het weidevogelbeheer/bescherming te borgen en blijvend te verbeteren. Bestaande kennis kan nog beter worden gedeeld. Hiervoor zal in de toekomst nauw worden samengewerkt tussen het weidevogelkenniscentrum, de weidevogellector en het Living Lab. Begin december 2020 is er door de Dairy campus, in samenwerking met de weidevogellector en hogeschool Van Hall Larenstein, het plan van aanpak voor het weidevogelkenniscentrum besproken met het Olterterpoverleg. De uitvoering start in 2021.

Samenwerking binnen de weidevogelkerngebieden

Binnen de weidevogelkerngebieden werken de bij weidevogels betrokken partijen, waaronder de collectieven, natuurbeheerders, vogelwachten en jagers, samen in gebiedscoalities. Door het vele werk dat de collectieven elk jaar moeten verzetten voor het ANLb is het opzetten van gebiedscoalities nog onvoldoende van de grond gekomen. In het traject 'Leren Beheeren' wat in Fryslân tevens niet goed van de grond is gekomen, is hier beperkt aandacht aan besteed. In het Olterterpoverleg is hier regelmatig aandacht aan besteed. Het is belangrijk dat de samenwerking wordt verbeterd om beheer en inrichting binnen de weidevogelkerngebieden beter op elkaar af te stemmen, van elkaar te leren en te inspireren.

Inzet buiten de weidevogelkerngebieden

De BFVW doet op circa 130.000 hectare nazorg. Nazorg bestaat uit de bescherming van de nesten en kuikens tegen landbouwwerkzaamheden. Overleg met boeren is daarbij van groot belang. Net zo goed als het belangrijk is de BFVW blijvend vanuit de provincie te ondersteunen zodat ze verder kan met het professionaliseren van de monitoring en bescherming. Het verlies van nazorgers, veroorzaakt door de

vergrijzing, is al jaren een groot probleem. Samen met de collectieven wordt gezocht naar een oplossing om de jeugd te betrekken bij de nazorg.

Breed maatschappelijk draagvlak

Kening probeert een breed maatschappelijk draagvlak te creëren voor biodiversiteit in het landelijk gebied, met de grutto als boegbeeld. Ook initiatieven zoals 'Weide Weelde' en 'De Fryske' dragen bij aan het maatschappelijk draagvlak. Ondanks deze succesvolle initiatieven is er extra actie nodig om de mienskip te betrekken bij de discussie over het Friese platteland en haar weidevogels. Wellicht kan het opstellen van de omgevingsvisie hierin een rol spelen.

Weidevogelmeetnet Fryslân

Met het WMF beschikt de Provincie Fryslân over een goed georganiseerd en gecoördineerd, wetenschappelijk gefundeerd instrument voor het verzamelen van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens met betrekking tot de trendmatige ontwikkelingen van weidevogels. Deze trendgegevens vormen de basis waarmee op doelmatige wijze de effectiviteit van toegepast beheer en beleid wordt gecontroleerd en geëvalueerd. Voor de natuurbeheerders Staatsbosbeheer, It Fryske Gea en Natuurmonumenten levert het WMF gedetailleerde informatie over de verspreiding en ontwikkeling van weidevogels binnen hun reservaten. Hiermee worden de instrumenten geleverd waarmee beheer en beleid gestuurd kunnen worden.

7.2 Aanbevelingen

Er zijn de afgelopen jaren door alle bij weidevogels betrokken partijen veel inspanningen en acties uitgevoerd om de weidevogels te beschermen. Alles overziend, is de neergang echter nog niet omgebogen in een positieve trend. Met name de achteruitgang in de populaties van de grutto, kievit en scholekster baart zorgen. Dit is een landelijke trend, waarbij Fryslân nog redelijk positief afsteekt.

We signaleren dat de achteruitgang in de weidevogelkerngebieden, vergeleken met die in gangbaar boerenland, beperkt blijft. Het beheer heeft dus wel effect, maar moet geoptimaliseerd worden om de opgaande lijn in te zetten. Bij de weidezangvogels -

veldleeuwerik, graspieper en gele kwikstaart - signaleren we provinciaal wel een redelijk positieve trend, met nauwelijks een verschil tussen beheergebieden en gangbaar boerenland.

Al met al blijkt de in 2014 geformuleerde doelstelling van 10.000 broedparen van grutto in 2020 - als maatstaf voor herstel - niet haalbaar in de huidige situatie. Hiervoor zijn extra inspanningen in zowel de weidevogelkerngebieden als in het gangbare boerenland noodzakelijk. Het lijkt wel mogelijk om te komen tot stabiele weidevogelpopulaties binnen de weidevogelkerngebieden.

De algemene aanbeveling is om vooral de inspanningen uit de Nota Weidevogels 2014 – 2020, met extra aandacht voor de kuikenoverleving en predatiebeheer, voort te zetten. Daarnaast bevelen we op basis van deze evaluatie en de aanbevelingen uit 'Fryslân Greidefugellân' en het 'Aanvalsplan Grutto' aan om extra in te zetten op de volgende punten:

Biotoop

- ↳ Verder werken en nog beter samenwerken aan de kwaliteitsverbetering van de weidevogelbiotoop binnen de weidevogelkerngebieden en nog meer dan tot dusver werken aan de verbetering van het opgroeihabitat van kuikens. Sleutelfactoren zijn openheid, verlaging van de graslandproductie en bevordering van de kruidenrijkdom. Bijbehorende beheermaatregelen zijn verhoging van het waterpeil en plas-dras gedurende het gehele broedseizoen, laat maaien, reduceren van de bemesting met voorkeur voor toepassing van ruige mest, dan wel beperken van drijfmestgift. Ook extensief (voor)weiden kan effectief zijn.
- ↳ Besteed aandacht aan de voedselvoorziening van de kuikens. De voedselvoorziening lijkt ook in de weidevogelkerngebieden onvoldoende. Mogelijk door onvoldoende insectenaanbod. De observatie dat de conditie van gruttokuikens afneemt met uitkomstdatum suggereert dat uitkomstperiode en voedselaanbod uit de pas lopen. Vertraging en/of verbreding van de insectenpiek (voedselaanbod) door verminderde bemesting en hogere

waterpeilen lijkt hierbij een oplossing te zijn. Ook speelt het gebruik van herbiciden, insecticiden en fungiciden mogelijk een negatieve rol met betrekking tot het bodem-en insectenleven. Nader onderzoek is urgent.

- ↳ Zorg voor een forse toename in areaal van geschikte weidevogelbiotoop, ook in de omgeving van de kerngebieden, om de predatiedruk te verlagen en voldoende opgroei- en vestigingshabitat voor grutto's te bieden.

Beheer

- Streef naar voldoende kuikenland gedurende het gehele broedseizoen, tot in juli, als onderdeel van mozaïekbeheer. Om een adequaat opgroeihabitat voor kuikens te houden is het nodig de laat gemaaide percelen te versralen en te vernatzen. Een geschikte vegetatie kan ook gerealiseerd worden met (extensieve) beweiding als onderdeel van het mozaïek.
- ↳ Richt beheer ook specifiek op Kievit en scholekster.
- ↳ Vergroot de flexibiliteit en effectiviteit van beheerpakketten ANLb, inclusief duurzame langjarige beheerscontracten en hogere beheersvergoedingen.
- ↳ Creëer robuuste weidevogelkerngebieden van ten minste 1.000 hectare met minimaal 300 hectare kruidenrijk grasland met verhoogd waterpeil in ruimtelijk aaneengesloten beheer, met daarmee agrarisch weidevogelbeheer volgens de best beschikbare praktijk. Dit biedt de beste mogelijkheden voor een goede habitatkwaliteit en veel vogels bij elkaar die zich kunnen verdedigen tegen predatoren (zie hiervoor ook de uitgangspunten van Fryslân Greidefugellân en Aanvalsplan Grutto).
- ↳ Zet vanwege de positieve uitwerking op de tureluur en de zangweidevogels en de vertraging van de achteruitgang van grutto, Kievit en scholekster het huidige beleid voor de weidevogelkerngebieden

den (ANLb-gebieden en reservaten) voort. Voor het behoud van grutto, Kievit en schonekster is echter meer actie/maatregelen nodig.

- ↳ Vergroot het oppervlaktebeheer, waarbij deelname aan ANLb vrijwillig blijft plaatsvinden.
- ↳ Ontwikkel grondinstrumenten voor het duurzaam behoud van de weidevogelkerngebieden en de weidevogelparels.

Bescherming

- ↳ Werk aan een breed draagvlak voor weidevogelbescherming. Daarvoor moet de huidige schaal van bescherming ook buiten robuuste weidevogelkerngebieden gehandhaafd blijven.
- ↳ Neem de zorgplicht Wet natuurbescherming in acht en veranker deze, naast de bewustwordingscampagne 'Grutsk op ús Greidefûgels', in de Omgevingsverordening. En handhaaf hier actief op.
- ↳ Behoud weidevogels in het gangbare boerenland door vergroening van de melkveehouderij (via GLB), omslag naar natuurinclusief boeren, verankering zorgplicht en vrijwillige weidevogelbescherming.
- ↳ Pas de hectarevergoeding voor weidevogelcompensatie aan conform de uitgangspunten van het Aanvalsplan Grutto. Onderzoek de effectiviteit van afgesloten weidevogelcompensatie in 2022.

Predatie

- ↳ Stimuleer, naast verbetering van het beheer en de habitat, effectief predatiebeheer om de jongenproductie van de steltloperweidevogels te verbeteren. Predatiebeheer is nodig om nog bronpopulaties over te houden van waaruit te zijner tijd herstel mogelijk is.
- ↳ Zet maximaal in op samenwerking bij predatiebeheer. Benut alle toegestane middelen en wettelijke mogelijkheden binnen de eigen bevoegdheid van de provincie. Tracht op het terrein van predatiebeheer meer ruimte te verkrijgen van het Rijk.

- ↳ Besteed extra aandacht aan predatie van nesten en kuikens. Recent onderzoek laat zien dat predatie van nesten en kuikens een belangrijke oorzaak is van de te lage jongenproductie. Wel is er een sterke wisselwerking tussen predatierisico en de kwaliteit van de broedhabitat. Zo leidt een slechte kwaliteit broedhabitat tot zwakke kuikens die een grotere kans lopen op predatie. Omdat de effecten van inrichting en beheer en predatie sterk verstrengeld zijn, maakt de urgente situatie van de steltloperweidevogels het nodig op alle fronten tegelijk verbetering door te voeren, zowel bij inrichting en beheer als bij predatiebeheer. Het protocol 'Predatiebeheer bij weidevogels' biedt daarbij een goed uitgangspunt, maar dient waar nodig te worden geactualiseerd op basis van voortschrijdend inzicht uit onderzoeken.

- ↳ Doe onderzoek naar de verslechterde overleving van volwassen grutto's. Als predatie op het nest een belangrijke oorzaak is, is het aannemelijk dat een verslechtering ook speelt bij de andere steltlopers.

Monitoring

- ↳ Richt de monitoring meer op kuikenoverleving en rekrutering in de populatie.
- ↳ Actualiseer de monitoring van grutto ook op basis van nieuwe inzichten over herleg bij grutto's, zowel bij de BMP-methode als de Friese combimethode.

Verdienmodellen

- ↳ Ontwikkel grondinstrumenten en verdienmodellen voor het duurzaam behoud van de weidevogelkerngebieden en -parels.
- ↳ Zorg samen met het Rijk voor voldoende financiële middelen.
- ↳ Verbind de beleidsopgaven op o.a. het terrein van veenweide, natuurinclusieve landbouw, klimaat, biodiversiteit, stikstof, natuur en bodemvruchtbaarheid.

Bijlage 1 - Uitleg begrippen

Agrarische collectieven: De provincie is opgedeeld in agrarische collectieven waarvan de kern doorgaans wordt gevormd door agrarische natuurverenigingen en andere landgebruikers met landbouwgrond. De agrarische collectieven zijn gecertificeerd en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer. De collectieven stellen daartoe een beheerplan op waarin de te nemen maatregelen t.b.v. de soorten staan.

Agrarische Natuurvereniging (ANV): Een samenwerkingsverband dat het agrarisch natuurbeheer door agrariërs in een regio ondersteunt, begeleidt en stimuleert en hierbij als collectieve overlegpartner optreedt.

Agrarisch natuur-en landschapsbeheer (ANLb): Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is per 1 januari 2016 veranderd. De kern van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is een collectieve gebiedsgerichte benadering op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. Dit moet leiden tot een effectiever en efficiënter beheer met meer natuurwinst en lagere uitvoeringskosten.

De provincies stellen, in samenspraak met gebiedspartijen, de ambities en natuurdoelen voor het gebied vast. Zij zorgen ervoor dat de ambities en doelen van alle betrokkenen in een gebied worden vastgelegd in hun provinciale natuurbeheerplannen. Hierin staat in grote lijnen waar het agrarisch natuurbeheer zal worden toegepast. Hoe dit wordt ingevuld, is aan de collectieven. Dit wordt duidelijk in de jaarlijkse gebiedsaanvragen die de collectieven opstellen in nauwe samenspraak met andere partijen in de omgeving, zoals natuur- en landschapsorganisaties en waterschappen. Het doel is om een breed draagvlak in de streek op gang te brengen, waardoor maatschappelijke doelen (natuur, water, recreatie) op termijn effectiever zullen worden verwezenlijkt.

Beheerpakket legselbeheer: Legselbeheer dient om legfels te beschermen in percelen waar geen aangepast weidevogelbeheer plaatsvindt. Om de uitgekomen jonge weidevogels een goede overlevingskans te bieden, kunnen de pakketten die onder dit beheertype vallen worden gecombineerd met een toeslag voor kuikenstroken. Via deze stroken kunnen jonge weidevogels percelen bereiken die voor langere tijd als foerageergebied kunnen dienen.

Bond Friese Vogelwachten (BFVW): Momenteel zijn rond 120 lokale wachten aangesloten bij de BFVW met in totaal 26.751 leden. De BFVW is een vrijwilligersorganisatie met één professionele kracht in dienst. De BFVW heeft meerdere werkgroepen en commissies, zoals broedzorg, vogels aan huis, zwarte stern, de wilsterwerkgroep en de commissie nazorg. Daarnaast zijn er de werkgroepen educatie en promotie en public relations. De commissie nazorg stelt het beleid vast van de 6000 nazorgers die het veldwerk doen, cursussen verzorgen, gegevens verzamelen van de nesten en broedresultaten en deze gegevens verwerken en doorgeven aan de centrale computer en ten slotte nestbescherming in samenwerking met de boeren.

Brongebied: Een kerngebied gaat als een brongebied functioneren als er meer, liefst veel meer, weidevogels worden geproduceerd dan nodig is voor compensatie van de sterfte in de lokale populatie. Bruto Territoriaal Succes (BTS): het percentage broedparen dat in een broedjaar vliegvlugge jongen produceert.

Gebiedsaanvraag: De aanvraag inclusief onderbouwing die is opgesteld door de gebiedspartijen en die wordt ingediend door het agrarisch collectief voor het verlenen van een lumpsumsubsidie voor

weidevogelbeheer gedurende een bepaalde periode in een weidevogelkerngebied.

Gebiedscoalitie: Een samenwerkingsverband van collectieven van agrariërs, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers, jagers en andere maatschappelijk betrokken partijen, dat zich richt op het totale natuur- en landschapsbeheer in een gebied.

Kollektievenberied Fryslân (KBF): Het KBF is een samenwerkingsverband van de zeven Friese collectieven en LTO Noord Fryslân en daarmee het gezicht van agrarisch natuur- en landschapsbeheer in Fryslân. De activiteiten van het KBF bestaan naast het netwerken en vertegenwoordigen van belangen, uit kennisuitwisseling en het verzamelen van data.

Lastminutebeheer: Lastminutebeheer kan alleen worden afgesloten als er weidevogelkuikens aanwezig zijn die onvoldoende kuikenland in de buurt hebben. Lastminutebeheer wordt tijdens het weidevogelseizoen afgesloten om kuikens te helpen met opgroeien. De kuikens hebben lang gras nodig van ongeveer 15 centimeter. Dat is belangrijk voor beschutting en voor insecten die ze kunnen eten. Als alle percelen kort gemaaid zijn, zijn er weinig insecten en is er minder schuilgelegenheid. Een boer die aan weidevogelbeheer doet en wil gaan maaien, kan als lastminutebeheer bijvoorbeeld een kuikenstrook van 6 tot 12 meter breed laten staan. Een andere mogelijkheid is om een perceel met een beheerpakket waar bijvoorbeeld niet voor 1 juni gemaaid mag worden, pas één of twee weken later te maaien. De gebiedscoördinator en de boeren maken hierover afspraken en de boer ontvangt een extra vergoeding voor gederfde inkomsten.

Leefgebied open grasland: Door de provincie aangewezen agrarische gronden binnen de weidevogelkansgebieden waarop de collectieven subsidie voor agrarisch natuurbeheer kunnen aanvragen.

Lumpsumovereenkomst: Een overeenkomst waarbij tegen een vaste prijs een gespecificeerde prestatie wordt geleverd.

Mozaïekbeheer: Een verzameling afwisselende beheermaatregelen verspreid over een gebied, zodat gedurende het broedseizoen kan worden voldaan aan de behoefte van grutto's en kuikens aan veiligheid en voedsel.

Natuurnetwerk Nederland: Een samenhangend stelsel van natuurgebieden in Nederland van (inter)nationale betekenis (de voormalige ecologische hoofdstructuur).

Natuurbeheerplan: De natuurbeheerplannen vormen een bouwsteen voor de realisering van het natuur- en landschapsbeleid van rijk en provincie; deze plannen zijn vooral belangrijk voor de totstandkoming van het Natuurnetwerk Nederland. In zo'n plan geeft de provincie het bestaande beleid inclusief de subsidiemogelijkheden weer en de natuur-, en landschapsdoelen die zij per perceel wil realiseren door de inzet van het subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Ook zijn in het plan bestaande en nog te ontwikkelen natuur en landschap aangegeven. De natuurbeheerplannen komen tot stand in een interactief proces met gebiedscoalities (andere overheden en relevante gebiedspartijen zoals waterschappen, gemeenten, koepels ANB (SCAN), natuurbeheerders, landschapsbeheerorganisaties, soortenorganisaties).

Olterterpoverleg: In Fryslân hebben alle bij de weidevogels betrokken partijen zich verenigd in het Olterterpoverleg. Dat overleg is in feite belangenbehartiging en kenniscentrum in één, met als vaste vergaderlocatie het gebouw van It Fryske Gea in Olterterp. In het Olterterpoverleg ligt tot dusverre het accent sterk op de praktijk van bescherming en beheer. Het Olterterpoverleg hecht sterk aan een goede afstemming met andere initiatieven als Kening fan 'e Greide en marktgerichte initiatieven (zoals Gruttomelk uit Idzegea). De Provincie Fryslân beschouwt het Olterterpoverleg als hét adviesorgaan voor de verdere ontwikkeling van het provinciale weidevogelbeleid.

Plas-dras: Een gebied waarvan op ten minste 60% van de oppervlakte het waterpeil gedurende (een deel van) het broedseizoen tussen 5 en 20 cm boven het maaiveld staat.

Reproductiesucces: Het aantal vliegvlugge jongen, geproduceerd per territoriumhoudend paar.

Skriezekrite: Een samenwerkingsverband van agrarische collectieven, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers en andere maatschappelijk betrokken partijen, dat zich richt op het weidevogelbeheer en de inrichting van een weidevogelkerngebied.

Weidevogelkansgebieden: Gebieden van tenminste 250 ha waar ten minste tien broedparen grutto's per 100 ha (of 50 broedparen steltlopers of 30 broedparen kritische soorten) zitten en die qua openheid en rust voor een groot deel geschikt zijn. Ze vormen de zoekgebieden waarbinnen weidevogelkerngebieden kunnen worden ontwikkeld.

Weidevogelkerngebieden: Gebieden van ten minste 250 ha waarbinnen inrichting en beheer optimaal zijn afgestemd op de weidevogels. Ze bestaan uit natuurgebieden, gebieden met agrarisch mozaïekbeheer of combinaties van beide. Ze liggen binnen weidevogelkansgebieden.

Weidevogelreservaat: Een natuurgebied dat in beheer is bij een terrein beherende organisatie (TBO) en waarin weidevogels het natuurbeheerdoel vormen, al dan niet in combinatie met agrarisch medegebruik.

Bijlage 2 - Fryslân Greidefûgellân

De achteruitgang van de weidevogels in Fryslân is ondanks de inspanningen nog niet gekeerd. De laatste jaren vlakt de achteruitgang wat af, maar van herstel is nog geen sprake. De afname van de Kievit lijkt zelfs te versnellen.

- Er is alle reden om de inspanningen te vergroten. Voortschrijdend inzicht wijst uit dat grote samenhangende gebieden nodig zijn waar over een grote oppervlakte weidevogelbeheer is (ordegrootte 1.000 hectare), met 300 hectare kruidenrijk grasland met hoog waterpeil, de Robuuste weidevogelgebieden.
- Tegelijk moet een breed draagvlak voor weidevogelbescherming behouden blijven. Daarvoor moet de huidige schaal van bescherming ook buiten Robuuste weidevogelgebieden gehandhaafd blijven. Fryslân is een weidevogelprovincie waar weidevogelbescherming tot de cultuur behoort.

Het Olterterpoverleg roept de provincie op dit streefbeeld voor 2030 samen met de Olterterppartners uit te werken en na te gaan welke extra inspanningen nodig zijn, wat daarvan de kosten zijn en hoe die gedekt kunnen worden.

Toelichting

Inrichting van robuuste Gruttogebieden

In de huidige aanpak geldt een groot zoekgebied van weidevogelkansgebieden (ca 110.000 ha) waarbinnen beheer wordt afgesloten. Recent is het inzicht gegroeid dat voor weidevogelsoorten zoals de grutto, de beheersmaatregelen nog meer geconcentreerd en gebundeld moeten worden in grote, ruimtelijk samenhangende gebieden, om zichzelfstandhoudende populaties te krijgen die tegen een stootje kunnen. Het zoekbeeld daarvoor zijn gebieden van ten minste 1.000 ha samenhangend beheer met daarbinnen een samenhangend geheel van 300 hectare kruidenrijk grasland met hoog waterpeil, een Robuust weidevogelgebied of Weidevogelkerngebied PLUS.

De consequentie van dit zoekbeeld is dat in een aantal gebieden het huidige versnipperde beheer 'opgevuld' wordt met extra beheerareaal. De verwachting is dat een hoge dichtheid van weidevogels over een grote oppervlakte meer afweerkracht heeft tegen predatoren. De keerzijde is dat een populatie die is verdeeld over een beperkt aantal gebieden, kwetsbaar is voor calamiteiten.

Er zijn meerdere initiatieven die al een eind in deze richting gaan. Er zijn regio's met grote oppervlaktes beheer zoals de Greidhoeke, Idzegea, Warkumerwaard en Kollum-Oost. In Baarderadeel (noordelijk deel van de Greidhoeke) vormt een combinatie van reservaten, particulier natuurbeheer, weidevogelcompensatiegebied en ANLb-beheer een groot beheerd gebied van ca 1.500 ha. Het werkgebied van de Skriezekrite Idzegea is 2.000 ha groot, met daarbinnen een groot aandeel beheer. Hetzelfde geldt voor Kollum-Oost waar ca 800 ha ANLb-beheer bij elkaar ligt. De Warkumerwaard is een grote eenheid van ca 800 ha reservaat en ANLb-beheer, met in de omgeving de reservaten Warkumermar en Aeltsjemar en ANLb-beheer. Alle vier gebieden vertonen al kenmerken van een Robuust weidevogelgebied, maar de 'gaten' dienen nog te worden opgevuld met zwaar beheer.

Het recente initiatief Aanvalsplan Grutto van Pieter Winsemius richt zich ook op zulke robuuste gebieden. Een eerste verkenning van gebieden die in aanmerking zouden komen, heeft inmiddels plaats-

gevonden.

Er zijn nog meer initiatieven die de weidevogelbescherming op landschapsschaal aanpakken. In Fûgelweb werken boeren, terreinbeheerders en gemeenten samen om meer ruimtelijke samenhang in het beheer aan te brengen, bijvoorbeeld met het inrichten van plas-draslocaties. En er worden landschapsmaatregelen genomen om de openheid te herstellen. In Greidhoeke Plus smeden boeren, terreinbeheerders en gemeenten eveneens plannen om de weidevogelbescherming naar landschapsschaal te tillen en zich meer te profileren met de weidevogels. Daar is ook reden toe. Het gebied behoort tot de resterende belangrijkste weidevogelregio's van Nederland.

De gemeente Leeuwarden profileert zich de laatste jaren al als weidevogelgemeente, sinds door herindeling belangrijke weidevogelgebieden binnen haar grenzen vallen. Ze nam het initiatief bij een convenant met elf organisaties, van terreinbeheerders, boeren en Wetterskip tot de lokale vogelwachten. Op eigen grond richt de gemeente het beheer meer op de weidevogels.

Beheer in ruime weidevogelzoekgebieden

Buiten toekomstige robuuste gruttogebieden zal de verspreiding van grutto's niet direct veranderen. Volwassen exemplaren zijn bijzonder plaatstrouw aan hun eerdere broedperceel. Voor deze broedgevallen dienen ook beheermaatregelen beschikbaar te blijven. Hoe meer jongen buiten de robuuste gebieden groot worden, hoe beter het is.

Alhoewel de grutto de voornaamste doelsoort in Fryslân is, zijn er daarnaast nog meer waardevolle doelsoorten. Zo is de Kievit een bijzonder gewaardeerde weidevogel die een veel ruimer verspreidingsgebied heeft dan de grutto. Ook voor deze soort dient er een vorm van weidevogelbeheer beschikbaar te zijn.

Bijkomende ontwikkelingen zijn dat predatie steeds meer afbreuk doet aan de beschermingsinspanningen en dat het aantal gebieden voor nazorg is afgenomen, met name door de concentratie op de huidige ANLb-gebieden. Beide factoren werken demotiverend voor boeren, nazorgers en faunabeheerders. Het verder concentreren van het beheer in Robuuste weidevogelgebieden (en afbouwen van het beheer daarbuiten) zal die motivatie verder onder druk zetten. Om het maatschappelijke draagvlak te behouden is een groot gebied met actieve bescherming van weidevogels noodzakelijk.

Fûgelweb, Greidhoeke Plus en het convenant Leeuwarden zijn voorbeelden van initiatieven waarin over een breed front samenwerking wordt gezocht ten behoeve van de weidevogels. Dit vergroot het maatschappelijk draagvlak omdat de weidevogels op de agenda komen bij organisaties waar dat voorheen minder was, zoals gemeentes. Dit draagvlak vergroot de kans op effectieve bescherming buiten alleen Robuuste weidevogelgebieden.

Wat die kans ook vergroot, zijn de ontwikkelingen op het vlak van Natuurinclusieve Landbouw (NIL). NIL heeft ten doel om meer ruimte voor natuur binnen de agrarische bedrijfsvoering te creëren. Een sectorbrede invulling van NIL, die voor de meeste bedrijven haalbaar is, zou gericht kunnen worden op maatregelen voor de Kievit, zoals voorweiden, aanleggen van plas-drasplekken met zwarte stroken rondom, en braakstroken in mais. Dit draagt bij aan bescherming buiten de Robuuste gebieden.

Stip op de horizon

Het Oltterterpoverleg pleit ervoor een gezamenlijk doel te kiezen in de vorm van een stip op de horizon, een streefbeeld voor 2030, ingevuld langs de hiervoor beschreven twee sporen:

- Een groot gebied blijft als zoekgebied voor ANLb-beheer gehandhaafd. Dat zoekgebied dient afgestemd te zijn op de verspreiding van de vier steltlopersoorten gezamenlijk. De begrenzing

dient dermate ruim van omvang te zijn dat de collectieven vlot in kunnen spelen op verschuivingen in vestiging die zich met name bij de kievit van jaar op jaar voor kunnen doen.

- Opvullen van het versnipperde beheer in ten minste tien robuuste topgebieden van ten minste 1.000 ha met 300 hectare kruidenrijk grasland met hoog waterpeil. Rondom deze 'harde kern' liggen clusters van agrarisch weidevogelbeheer volgens de 'best practices' van nu. De robuuste topgebieden kunnen worden afgeleid uit de stippenkaart/heatmap van de vier steltloper-soorten tezamen.

Uitwerking

Het Olterterpoverleg verzoekt de provincie dit streefbeeld uit te werken met 1) de benodigde oppervlaktes extra beheer, 2) extra ondersteuning van bescherming buiten de Robuuste weidevogelgebieden, 3) extra maatregelen om weidevogelbescherming beter te integreren in ander beleid en verdienmodellen, 4) de bijbehorende kosten en 5) mogelijkheden om de kosten te dekken.

We vragen speciale aandacht voor het meekoppelen van het weidevogelbeheer met ander provinciaal beleid zoals voor de veenweidegebieden en natuurinclusieve landbouw. Naar ons idee zijn er goede mogelijkheden om vermindering van bodemdaling en CO₂-emissie in de veenweidegebieden via peilverhoging ook ten goede te laten komen aan de weidevogels. Ook kan het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen voor natuurinclusieve landbouw wellicht met voorrang voor weidevogelgebieden worden ondersteund.

Naast optimalisatie van het weidevogelleefgebied is flankerend predatiebeheer nodig, na zorgvuldige afweging. Het predatiebeheer gaat om een mix van maatregelen in en om weidevogelkerngebieden: 1) ongeschikter maken van het landschap voor predatoren en 2) bestrijding van predatoren volgens de wettelijke mogelijkheden. Het is wenselijk dat bij dit laatste alle bewezen effectieve middelen en methoden kunnen worden ingezet.

Een ander aandachtspunt is de monitoring. Er dient voldoende budget beschikbaar te zijn voor een goede monitoring van de aantalsontwikkeling en kuikenproductie in relatie tot het uitgevoerde beheer.

Bijlage 3 – Overzicht huidige mogelijkheden predatiebeheer

Aanpak predatoren t.b.v. weidevogelbescherming Mogelijkheden op basis van afspraken met mienskip Te regelen via vrijstelling, ontheffing of opdracht					
Soort	Verstoren	Vangen	Doden	Aantasten vaste verblijf/broedplaatsen	Ingrepen landschap (ongeschikt maken leefgebied predator)
Vos (landelijk vrijgesteld)	√	√	√	√	Uitrasteren van nesten met stroomdraad
					Ruigte en rommel opruimen
Zwarte kraai (landelijk vrijgesteld)	√	√	√	√	Oude nesten uit bomen verwijderen 1 aug-15 maart
Verwilderde kat (aanwijzing prov Frl doden)	√	√	√	√	De verwilderde kat valt niet onder het beschermingsregime van de wnb, wel dienen de middelen voor vangen/doden via ontheffing of aanwijzing te worden geregeld
Ooievaar	√				Nestboom verwijderen 1 aug-15 maart (onder ontheffing)
Blauwe reiger	√				Nestboom verwijderen 1 aug-15 maart (onder ontheffing)
Bruine kiekendief	√				Riet maaien 1 aug-15 maart
Buizerd/havik	√				Nestboom verwijderen 1 aug-15 maart (onder ontheffing)

Marterachtigen, m.n. steenmarter, bunzing, hermelijn	✓	✓	✓	✓	Ruigte en rommelbulten opruimen Mogelijke verblijfplaatsen ongeschikt maken
Wasbeerhond (marterhond) (Aanwijzing prov Frl doden)	✓	✓	✓	✓	De wasbeerhond is op 2 augustus 2017 op de unielijst voor invasieve exoten geplaatst. Dit houdt in dat het Rijk maatregelen ter bestrijding moet gaan invoeren..
Meeuw (kok-/ zilvermeeuw)	✓				

Bijlage 4 - Aanpassingen beheerpakketten ANLb(zie 4.2)

Pakketgroep 1 Grasland met een rustperiode

Probleemstelling:

Bemesting mag nu plaats vinden op 'juniland', zowel met drijfmest als kunstmest. Gevolg is (te) veel gras op 1 juni, waardoor het zijn doel voorbijschiet.

Wens:

Alleen ruige mest voor de rustperiode. Na de rustperiode pas regulier bemesten. Vergoeding zal verhoogd moeten worden om verminderde opbrengst te compenseren.

Probleemstelling:

Het gewas op juniland kan soms te zwaar worden, waardoor het voor de weidevogelkuikens niet meer aantrekkelijk is.

Wens:

De mogelijkheid om een pakket uit pakketgroep 6 'extensief weiden' enkele weken in de rustperiode toe te passen als lastminutepakket.

Probleemstelling:

Tijdens de rustperiode komen onkruiden als distels en ridderzuring in bloei. Dit zorgt voor enorme verspreiding van deze ongewenste kruiden. Bestrijden in de rustperiode is zeer gewenst.

Wens:

Pleksgewijze onkruidbestrijding te voet of met de quad. Dit zou ook opgenomen kunnen worden in de aanvullende beheervoorschriften als een niet-landbouwkundige bewerking.

Probleemstelling:

Pakketten rustperiode en pakketten voorweiden staan nu onder één pakketgroep.

Wens:

Pakketten voorweiden onder een aparte pakketgroep zetten. Voorweiden tot 15 en 22 mei toevoegen, beide met de mogelijkheid tot 4, 5 of 6 weken rust.

Pakketgroep 2 Kuikenvelden

Probleemstelling:

Soms is één week uitstel lang genoeg en is het zonde om twee weken uit te betalen.

Wens:

Toevoegen: 1 week, van datum x tot datum y

Pakketgroep 3 Plas-drassen

Probleemstelling:

Veel plas-drassen worden afgekeurd omdat de oppervlakte niet helemaal correspondeert met de ingetekende oppervlakte. Dit is deels op te lossen door als collectief in de eerste helft van juni de plas-drassen nogmaals op te meten en die oppervlakte in te tekenen in scan-gis. Dan werken we met de oppervlakte die in de meest droge periode kan worden gerealiseerd. Een plas-dras werkt echter het mooiste wanneer deze enigszins fluctueert in grootte. De vogels maken het liefst gebruik van de

slikranden.

Wens:

Een marge inbouwen van 40%. Zowel 20% naar boven als 20% naar beneden. Oppervlaktefluctuaties door bijvoorbeeld enorme wateropname grond en verdamping mogen niet tot afkeuring leiden.

Probleemstelling:

Elk jaar worden er opnieuw plas-drassen uit de AAN-laag getekend.

Wens:

RVO zou voorafgaand aan het uittekenen, moeten controleren of er een plas-draspakket op ligt. Andere optie is het deelnemers de mogelijkheid bieden om in de perceelregistratie een vinkje aan te zetten als er een plas-dras op betreffend perceel ligt.

Probleemstelling:

Soms ligt er ijs in de sloot, wanneer er op 15 februari water in de plas-dras moet staan.

Wens:

Een plas-draspakket toevoegen met een looptijd van 1 maart tot 15 juni.

Probleemstelling:

Er worden steeds meer zomerplas-drassen gerealiseerd op juniland, nadat het gemaaid is.

Wens:

Maak cumulatie van de pakketten 3i t/m I mogelijk met pakketgroepen met een rustperiode.

Pakketgroep 4 Legselbeheer.Probleemstelling:

Wanneer legselbeheer van bijvoorbeeld twee weken rust wordt opgeplust naar drie weken rust, moet er opnieuw een ingangsdatum worden ingevuld. De eerder ingestelde ingangsdatum bij twee weken rust kan niet gecontinueerd worden. Dit leidt tot foutmelding in het systeem.

Wens:

Bouw de mogelijkheid in dat de eerder ingestelde ingangsdatum gewaarborgd blijft bij extra uitstel van de rustperiode.

Pakketgroep 5 Kruidenrijk grasland.

Probleemstelling:

Percelen met een pakket 'Kruidenrijk grasland' kunnen vaak vanaf eind mei / begin juni een dermate dicht gewas krijgen dat ze niet meer geschikt zijn voor het foerageren van kuikens.

Wens:

Zie nieuwe pakketgroep (6): 'Extensief weidevogelgrasland'.

Probleemstelling:

Veel kruidenrijke percelen zijn onvoldoende kruidenrijk.

Wens:

Opnieuw inzaaien met bepaalde kruidenrijke mengsels mogelijk maken.

Pakketgroep 6 Extensief beweid grasland.

Probleemstelling:

Het doel van extensief weiden is dat er een micro-mozaïek ontstaat. In de praktijk zien we vaak dat 3GVE per hectare te weinig is om een mooi micro-mozaïek te maken.

Wens:

Een extra pakket maken met 1 tot 5GVE/ hectare.

Probleemstelling:

Soms wordt juniland of kruidenrijk grasland te dicht van structuur.

Wens:

Voeg het pakket extensief beweid grasland toe als een lastminutepakket.

Probleemstelling:

Lammeren en kalveren van zoogkoeien blijven bij de moeder, maar eten nog geen gras en hebben daardoor geen invloed op het micromozaïek.

Wens:

Tel lammeren en kalveren van 0 t/m 3 maanden niet mee voor de GVE-berekening. Gebruik hiervoor de GVE-normen uit de mestwetgeving, zoals hieronder weergegeven.

1 melkkoe (v.a. 450 kg) = 1 GVE

1 kalf (4 maanden tot 1 jaar) = 0,25 GVE

1 pink (1-2 jaar) = 0,5 GVE

1 schaap (incl. lammeren) = 0,15 GVE

1 pony = 0,65 GVE

Pakketgroep 7 Ruige Mest

Probleemstelling:

De uitrijdata voor ruige mest lopen niet synchroon met de mestwetgeving.

Wens:

Gebruik de data uit de mestwetgeving als data dat ruige mest uitgereden mag worden op een ANLb-pakket.

Pakketgroep 8 Hoog waterpeil.

Probleemstelling:

Het hoog waterpeil wordt nu gemeten t.o.v. het lagere peil. Als het lagere peil door het waterschap omhoog is gezet, is het verschil te klein en wordt het pakket afgekeurd.

Wens:

Bepaal de hoogte van het waterpeil t.o.v. het peilbesluit en niet t.o.v. het lagere peil. Meet dit ook bij de inlaat van het hoge waterpeil, en gebruik de waterpeilen van zowel het lage peil als het hoge peil uit de watervergunning als basis voor de meting.

Nieuwe pakketgroep: Extensief weidevogelgrasland.

Extensief weidevogelgrasland (een combinatie van extensieve beweiding en kruidenrijk grasland).

Bijlage 5. Natuurinclusieve landbouw, achtergrond

Achtergrond (bron startnotitie Landbouwagenda)

- Kringlooplandbouw richt zich op het duurzaam beheren van de bodem en het minimaliseren van emissies. Het accent ligt op het (zoveel mogelijk regionaal) sluiten van kringlopen van mineralen en grondstoffen. Onvermijdelijke verliezen (oogst, restproducten) worden gecompenseerd met aanvoer van stoffen in balans met deze verliezen, zodat de invoer van buiten het landbouwsysteem zo klein mogelijk is. Een belangrijk principe is dat er niet meer land en grondstof wordt gebruikt dan strikt noodzakelijk om voedsel te produceren. Het bodem- en het watersysteem is de basis onder kringlooplandbouw. Kringlooplandbouw kan bijdragen aan het verhogen van het organische stofgehalte door gebruik te maken van meer of betere organische mest in plaats van kunstmest of drijfmest, een minder intensief bouwplan en het verminderen van grondbewerking. Kringlooplandbouw is een integraal onderdeel van een circulair voedselsysteem ('biobased' samenleving) waarbinnen ook het recyclen van reststoffen past (zoals plastics). (Bron: WUR Technische Briefing Kringlooplandbouw).
- Biologische landbouw is een vorm van landbouw die focust op het gebruik van natuurlijke meststoffen zonder gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en een zo beperkt mogelijk gebruik van antibiotica. Deze vorm van landbouw voldoet niet per definitie aan alle criteria van een natuurinclusieve of kringlooplandbouw, bijvoorbeeld omdat de kringlopen niet geheel gesloten zijn. Fryslân telt 159 biologische agrarische bedrijven. Een hoger percentage dan gemiddeld in Nederland.
- Grondgebondenheid (op gebiedsniveau) is een belangrijke drager voor het ontwikkelen van kringlooplandbouw. Grondgebonden landbouw maakt bij de productie (plantaardig/dierlijk) zo veel mogelijk gebruik van de grond die onderdeel is van het bedrijf (voor voerwinning, mestafzet en beweiding). Bij een grondgebonden veehouderij is wel sprake van kringlopen, maar die zijn niet altijd gesloten.

Grondgebonden veehouderij met 'koeien in de wei' is een symbool voor het Friese cultuurlandschap, waarin weidevogels afhankelijk zijn van het gebruik van het grasland en waarin met agrarisch natuurbeheer bijgedragen wordt aan natuur- en landschapsbeheer. Het weiden van koeien is positief voor het dierenwelzijn en grondgebonden landbouw biedt mogelijkheden voor waterberging (en daarmee voor de provinciale wateropgave).

